

Jouko Mehtäläinen
Mikko Niilo-Rämä
Virva Nissinen

Nuorten näkemys Euroopasta nyt ja lähitulevaisuudessa

Kansainvälisen ICCS 2016 -tutkimuksen Eurooppa-arviointi

Opetus- ja
kulttuuri-
ministeriö

Julkaisija: Koulutuksen tutkimuslaitos

© Koulutuksen tutkimuslaitos ja kirjoittaja

Kansi ja taitto: Martti Minkkinen
Kannen kuva: iClipart.com

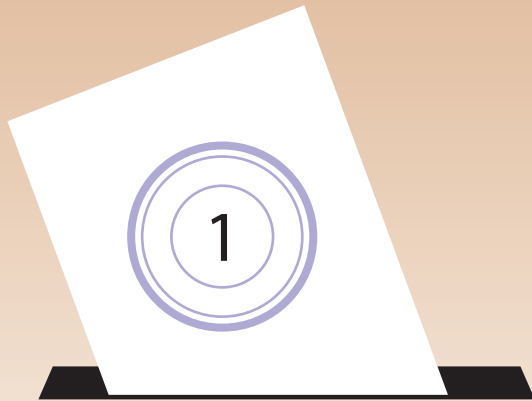
ISBN 978-951-39-7231-8 (pdf)

Jyväskylä 2017

Sisältö

1	Tutkimuksen tavoite, organisaatio, osallistujat ja toteutus	4
2	Eurooppalainen identiteetti	7
3	Tiedon saanti Euroopasta koulussa	11
4	Vapaa liikkuvuus ja maahanmuutto Euroopassa.....	13
5	Yhteistyö Euroopassa ja Euroopan tulevaisuus.....	20
6	Yhteenveto.....	29

Tutkimuksen tavoite, organisaatio, osallistujat ja toteutus

Tämä Eurooppa-raportti on osa kansainvälistä Nuorten yhteiskunnallisten tietojen, osallistumisen ja asenteiden tutkimusta ICCS 2016, (*International Civic and Citizenship Education Study*), jonka tavoitteena on ollut selvittää, millaiset valmiudet nuorilla on toimia aktiivisina kansalaisina 21. vuosisadan yhteiskunnassa.

ICCS-tutkimus tuottaa tietoa nuorten yhteiskuntaa koskevasta tietämyksestä, keskeisimpien ilmiöiden ja käsitteiden ymmärtämisestä, asennoitumisesta kansalaisuuteen ja kansalaisyhteiskuntaan sekä nuorten halukkuudesta toimia kansalaisyhteiskunnan aktiivisina jäseninä. Nuorten tietämyksestä, osallistumisesta ja asenteista muodostuva kokonaiskuva antaa perustaa myös kansalliselle yhteiskunnallisen opetuksen kehittämiseksi.

ICCS 2016 -tutkimus rakentuu keskeisiltä osin vuonna 2009 toteutettuun ICCS-hankkeeseen ja vuonna 1999 toteutettuun CIVED-hankkeeseen. Tutkimuksen on organisoanut kansainvälinen koulusaavutuksia tutkiva järjestö IEA (International Association for the Evaluation of Educational Achievement) yhteistyössä ACER:in (International Study Center at the Australian Council for Educational Research) ja LPS:n (the Associated Research Center at the Laboratorio di Pedagogia sperimentale) kanssa. Suomessa tutkimuksen on toteuttanut Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitos yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa.

ICCS 2016 -tutkimukseen osallistui seuraavat 24 maata tai aluetta: Alankomaat, Belgia (Fl), Bulgaria, Chile, Dominikaaninen tasavalta, Etelä-Korea, Hongkong, Italia, Kolumbia, Kroatia, Latvia, Liettua, Malta, Meksiko, Norja,

Peru, Ruotsi, Saksa (Pohjois-Rein ja Westfalen), Slovenia, Suomi, Taiwan, Tanska, Venäjä ja Viro.

Vuoden 2009 tutkimuksessa tietoa nuorten yhteiskunnallisesta tietämyksestä ja asenteista syvennettiin alueellisilla arvioinneilla, jotka toteutettiin samaan aikaan kuin kaikki muutkin tutkimukseen liittyneet kyselyt. Tuolloin alueellisia arviointeja oli kolme: Aasia, Eurooppa ja Lätinalainen Amerikka.

Vuoden 2016 tutkimuksessa alueellisia arviointeja on ollut kaksi: Eurooppa ja Lätinalainen Amerikka. Eurooppa-arviointiin osallistuivat seuraavat maat tai alueet: Alankomaat, Belgia (Fl), Bulgaria, Italia, Kroatia, Latvia, Liettua, Malta, Norja, Ruotsi, Saksa (Pohjois-Rein ja Westfalen), Slovenia, Suomi, Tanska ja Viro. ICCS-tutkimuksen 16 eurooppalaisesta osanottajamaasta tai alueesta vain Venäjä ei osallistunut. Kuvioista 1 käyvät ilmi Eurooppa-arviointiin osallistuneet maat tai alueet.

ICCS-tutkimuksen Eurooppa-arvioinnin tavoitteena on ollut selvittää eräitä yhteiskunnallisen kasvatuksen ja opetuksen eurooppalaisia erityispiirteitä, jotka myös kuuluvat koko tutkimuksen viitekehukseen. Tällaisia ovat muun muassa eurooppalainen identiteetti, vapaa liikkuvuus ja maahanmuutto Euroopassa, yhteistyö Euroopassa ja Euroopan tulevaisuus.

Yhtenä keskeisenä perusteena alueelliselle arvioinnille on pidetty Euroopan unionin vähittäistä laajentumista, jolla voi olla vaikutuksia kansalaisidentiteettiin ja kansalliseen yhteenkuuluvuuteen sekä ihmisten vapaan liikkumisen myötä kulttuurien välisiin suhteisiin mahdollisista poliittisista ja taloudellisista vaikutuksista puhumattakaan.

Kuvio 1. ICCS 2016 Eurooppa-arviointiin osallistuneet maat (merkitty vihreällä) tai alueet (merkitty sinisellä)

Vuoden 2016 tutkimuksen Eurooppa-arvioinnissa ei enää vuoden 2009 arvioinnin tapaan ollut tiedollista osuutta, vaan pelkästään oppilaiden eurooppalaiseen kansalaisuuteen liittyviä käsityksiä ja asenteita kartoittanut kysely. Kyselylomake koostui pääosin Likert-asteikollisista kysymyksistä. Eurooppa-arviointiin osallistuneet maat päättivät yhdessä kyselyn sisällön. Kyselyä kehitettiin samaan aikaan kuin muitakin ICCS 2016 -tutkimuksen instrumentteja ja kansalliset koordinaattorit osallistuivat eri vaiheisiin kommentoien. Vuoden 2016 ICCS-tutkimuksen Eurooppa-arvioinnin kysymykset käsittelivät seuraavia aiheita:

- Eurooppalainen identiteetti
- Tiedon saanti Euroopasta koulussa
- Euroopan kansalaisten vapaus asua ja työskennellä Euroopassa
- Maahanmuutto
- Eurooppalainen yhteistyö
- Syrjintä Euroopassa
- Euroopan tulevaisuus
- Oppilaiden oma tulevaisuus
- Poliittinen ja eettinen kuluttajuus
- Ikä, jolloin saa erilaisia oikeuksia ja velvollisuuksia
- Euroopan Unioni

Tässä raportissa keskitytään pääosin oppilaiden eurooppalaiseen identiteettiin, oppilaiden asenteisiin maahanmuuttoa ja vapaata liikkuvuutta kohtaan sekä oppilaiden käsityksiin Euroopasta ja sen tulevaisuudesta.

Eurooppakyselyyn osallistui 52788 pääosin kahdeksannen vuosiluokan oppilasta. Taulukossa 1 ovat oppilasmäärät maittain. Saksa (Pohjois-Rein ja Westfalen) ei täyttänyt otannalle asetettuja vaatimuksia, joten sitä koskevia tietoja esitetään jatkossa vain yleisellä tasolla.

Eurooppakysely toteutettiin samana päivänä kuin ICCS-tutkimuksen muukin tiedonkeruu. Kyselyn kesto oli noin 20 minuuttia. Tuloksissa on myös joitakin viittauksia ICCS-tutkimuksen opettaja- ja oppilaskyselyihin, jotka on raportoitu tutkimuksen pääraportissa¹.

Tutkimusaineiston laadun varmistamiseksi tutkimuksen kaikki vaiheet toteutettiin kansainvälisten laatustandardien mukaisesti ja ne dokumentoitiin tarkoin. Koulussa tutkimuksen tiedonkeruu järjestettiin tähän tehtävään koulutetun henkilön (useimmiten koulun opinto-ohjaajan) johdolla. Viidesosassa kouluja oli läsnä joko kansallinen tai kansainvälinen laaduntarkkailija seuraamassa ja dokumentoimassa tiedonkeruun toteutusta.

Raportoinnissa esitetään oppilaiden vastausten prosenttijakaumia eri väittämiin ja väittämistä aihealueittain

Taulukko 1 Eurooppakyselyyn vastanneiden oppilaiden määrä maittain

Maat	n
Alankomaat	2 812
Belgia (Flaamilainen)	2 931
Bulgaria	2 966
Italia	3 450
Kroatia	3 896
Latvia	3 224
Liettua	3 631
Malta	3 764
Norja	6 271
Ruotsi	3 264
Saksa	1 451
Slovenia	2 844
Suomi	3 173
Tanska	6 254
Viro	2 857
Yhteensä	52 788

¹ Mehtäläinen, J., Niilo-Rämä, M. & Nissinen, V. 2017. Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos.

laskettujen skaalamuuttujien arvoja. Skaalamuuttujat on muodostettu yksittäisten muuttujien arvojen perusteella laskettujen faktoripistemäärien pohjalta siten, että muuttujan osallistujamaittain painotettu keskiarvo on 50 ja keskihajonta 10. Taustamuuttujina on yleisimmin käytetty oppilaiden sukupuolta ja maahanmuuttajataustaa sekä oppilaskyselystä ja oppilaskokeesta muodostettuja skaalamuuttujia.

Raportti perustuu kansainväliseen Eurooppa-raporttiin², jossa on myös dokumentoitu tässä raportissa käsiteltäviin asioihin liittyviä taustatietoja ja aikaisempaa, lähinnä aikuisväestöön kohdistunutta, tutkimusta.

² Losito, B., Agrusti, G., Damiani, V., Schulz, W. (2017): Young People's Perceptions of Europe in a Time of Change. IEA International Civic and Citizenship Education Study 2016 European Report. Amsterdam, the Netherlands: International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA).

Eurooppalainen identiteetti

Eurobarometri³ 85 kyselyssä syksyllä 2015 näkyi yleinen lisääntynyt eurooppalaisuuden tunne. ICCS 2016 -tutkimukseen osallistuneista maista Malta ja Suomi olivat tuolloin mieleltään eurooppalaisimpia. Yli 80 prosenttia maltalaisista ja suomalaisista vastaajista tunsu itsensä Euroopan unionin kansalaisiksi. Vähiten eurooppalaisimpia oltiin Italiassa ja Bulgariassa. Nuoremmat ikäluokat olivat identiteetiltään eurooppalaisempia kuin vanhemmat⁴.

Vuoden 2009 ICCS-tutkimuksessa valtaosa eurooppalaisista kahdeksaluokkalaista oppilaista ilmaisi vahvaa eurooppalaista identiteettiä, pojat vahvemmin kuin tytöt. Maahanmuuttajataustaisilla nuorilla oli hieman heikompi eurooppalainen identiteetti kuin ei-maahanmuuttajataustaisilla.

Vuoden 2016 -tutkimuksen Eurooppa-arvioinnissa kahdeksaluokkalaisten eurooppalaista identiteettiä kartoitettiin seuraavalla kysymyksellä: **"Haluaisimme tietää, millaisena näet itsesi. Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavien väittämien kanssa?"**

- **Koen itseni eurooppalaiseksi.** *
- **Olen ylpeä siitä, että asun Euroopassa.** *
- **Tunnen itseni osaksi Eurooppaa.** *
- **Koen itseni ensiksi Euroopan ja sitten maailman kansalaiseksi.** *

- **Tunnen itseni osaksi Euroopan unionia.**
- **Olen ylpeä siitä, että maani on Euroopan unionin jäsen.**
**) mukana nuorten eurooppalaista identiteettiä kuvaavassa skaalamuuttujassa (Cronbachin alfa = 0,80)*

Vastausvaihtoehdot olivat "täysin samaa mieltä", "samaa mieltä", "eri mieltä", "täysin eri mieltä". Vuoden 2009 tutkimuksessa oli sama kysymys, jossa oli tosin useampia väittämiä. Skaalamuuttujan arvoa (skaalapistemäärää) tulkitaan siten, että mitä suurempi arvo sitä vahvempi on ollut eurooppalainen identiteetti. Skaalapisteiden keskiarvot maittain käyvät ilmi taulukosta 2. Keskiarvot on kaikissa taulukoissa pyöristetty lähimpään kokonaislukuun, mutta mahdolliset muutokset eri vuosien välillä esitetään yhdellä desimaalilla.

Maiden välinen skaalapisteiden keskiarvojen vaihtelu on kohtalaisen vähäistä. Vahvin eurooppalainen identiteetti oli suomalaisilla, kroatialaisilla, norjalaisilla ja slovenialaisilla nuorilla. Heikoin eurooppalainen identiteetti oli latvialaisilla nuorilla.

Vuoteen 2009 verrattuna oli eurooppalainen identiteetti vahvistunut kaikissa maissa, joissa vertailu oli mahdollista. Vuoden 2016 keskiarvo on kolme pistettä korkeampi kuin vuoden 2009. Vähintään neljän pisteen muutos oli maltalaisilla, liettualaisilla, suomalaisilla, tanskalaisilla ja

³ Eurobarometrit (EB) ovat Euroopan komission rahoittamia käyntihaastattelututkimuksia, joissa kartoitetaan unionin väestön sosiaalisia ja poliittisia mielipiteitä.

⁴ European Commission. 2016. Standard Eurobarometer 85 "European citizenship" Report.

Taulukko 2 Oppilaiden eurooppalainen identiteetti maittain vuosina 2016 ja 2009 (skaalapistemäärä)

Maat	2016	2009	Muutos
Alankomaat	52		
Belgia (FI)	52	49	2,8
Bulgaria	52	50	2,1
Italia	54	54	0,3
Kroatia	55		
Latvia	48	45	3,1
Liettua	54	49	4,4
Malta	54	48	5,8
Norja	55		
Ruotsi	53	50	4,0
Slovenia	55	53	1,3
Suomi	56	52	4,4
Tanska	53	49	4,1
Viro	53	50	3,1
Kaikki maat 2016	53		
Maat 2016 ja 2009	53	50	3,2
<i>Otanta puutteellinen:</i>			
Saksa	51		

Tilastollisesti merkitsevät erot ($p < .05$) on merkitty tummennetulla

ruotsalaisilla nuorilla. Taulukossa 3 ovat skaalapistemäärät keskiarvot oppilaiden sukupuolen ja maahanmuuttajataustan⁵ mukaan maittain.

Vuoden 2009 tutkimuksessa oli pojilla (myös suomalaisilla) hieman vahvempi eurooppalainen identiteetti kuin tytöillä. Vuoden 2016 tutkimuksessa ero poikien ja tyttöjen välillä oli varsin vähäinen. Suomalaisnuorten välillä eroa ei ollut lainkaan.

Maahanmuuttajataustaisilla nuorilla oli heikompi eurooppalainen identiteetti kuin kantaväestöön kuuluvilla nuorilla. Ero oli keskimäärin, ja myös suomalaisnuorilla, neljä skaalapistettä. Suurimmat erot (yli neljä pistettä) löytyivät Alankomaista, Virossa, Latviasta ja Liettuasta sekä pienimmät Kroatiasta, Tanskasta ja Ruotsista. Kroatiassa itse asiassa maahanmuuttajataustaisilla oppilailla oli hieman vahvempi eurooppalainen identiteetti kuin kantaväestöön kuuluvilla oppilailla. Bulgarian osalta tietoja ei ole, koska maahanmuuttajataustaisten oppilaiden määrä ei ollut vertailuun riittävä.

Taulukko 3 Oppilaiden eurooppalainen identiteetti maittain sukupuolen ja maahanmuuttajataustan mukaan (skaalapistemäärä)

Maat	Pojat	Tytöt	Kantaväestö	Maahanmuuttajatausta
Alankomaat	53	51	53	45
Belgia (FI)	53	51	53	49
Bulgaria	52	52		
Italia	55	53	55	51
Kroatia	56	55	55	56
Latvia	49	48	49	42
Liettua	54	53	54	47
Malta	55	53	54	51
Norja	55	55	56	52
Ruotsi	54	53	54	52
Slovenia	55	54	55	53
Suomi	56	56	56	52
Tanska	53	52	53	51
Viro	53	53	54	47
Kaikki maat	54	53	54	50

Tilastollisesti merkitsevät erot ($p < .05$) on merkitty tummennetulla

Taulukko 4 kuvaa eurooppalaisen identiteetin yhteyttä yhteiskunnallisia instituutioita kohtaan koettuun luottamukseen ja omaan maahan asennoitumiseen. Molemmat muuttajat ovat ICCS 2016 -tutkimuksen oppilaskyselystä ja niiden sisältöä on käsitelty tarkemmin tutkimuksen pääraportissa.

Eurooppalainen identiteetti oli vahvempi oppilailla, jotka luottivat yhteiskunnallisiin instituutioihin melko paljon tai täysin kuin oppilailla, jotka luottivat vain vähän tai ei lainkaan. Ero oli keskimäärin viisi skaalapistettä. Suurimmillaan ero oli Norjassa ja pienimmillään Belgiassa ja Sloveniassa. Suomalaisnuorilla ero oli sama kuin kaikilla mailla keskimäärin eli viisi skaalapistettä.

Eurooppalainen identiteetti oli vahvempi myös oppilailla, joiden asenne omaa maata kohtaan oli hyvin myönteinen verrattuna oppilaisiin, joiden asennoituminen omaan maahansa oli vähemmän myönteinen. Ero oli keskimäärin kuusi skaalapistettä. Suurin ero oli Virossa ja Alankomaissa sekä pienin Bulgariassa ja Kroatiassa. Suomalaisnuorilla ero oli sama kuin kaikkien maiden keskiarvo ja samalla tasolla kuin muissakin Pohjoismaissa.

⁵ "Maahanmuuttajataustaisilla oppilailla" tarkoitetaan oppilaita, jotka ilmoittivat, etteivät sekä hän että hänen molemmat vanhempansa ole syntyneet siinä maassa, jossa kyselyyn vastasivat ja oppilaita, jotka olivat syntyneet tässä maassa mutta joiden vanhemmat olivat syntyneet ulkomailla. Ei-maahanmuuttajataustaisia oppilaita kutsutaan "kantaväestöön kuuluviksi".

Taulukko 4 Oppilaiden eurooppalainen identiteetti maittain yhteiskunnallisiin instituutioihin luottamuksen ja omaa maata kohtaan asennoitumisen mukaan (skaalapistemäärä)

Maat	Luottamus yhteiskunnallisiin instituutioihin		Asenne omaa maata kohtaan	
	Vähän tai ei lainkaan	Melko paljon tai täysin	Vähemmän myönteinen	Hyvin myönteinen
Alankomaat	48	53	50	58
Belgia (FI)	50	53	51	57
Bulgaria	50	54	49	54
Italia	51	56	52	59
Kroatia	54	58	53	58
Latvia	46	50	46	52
Liettua	51	55	51	57
Malta	51	55	51	57
Norja	50	57	51	58
Ruotsi	50	54	52	58
Slovenia	53	56	52	59
Suomi	52	57	53	59
Tanska	50	54	51	57
Viro	49	55	50	59
Kaikki maat	50	55	51	57

Tilastollisesti merkitsevät erot ($p < .05$) on merkitty tummennetulla

Eurooppalainen ja kansallinen identiteetti eivät ole toisensa poissulkevia. Vuoden 2009 tutkimuksessa suomalaisnuoret erottuivat muiden maiden nuorista siinä, että heillä oli hyvin voimakas eurooppalainen identiteetti ja että he myös arvostivat omaa maataan selvästi enemmän kuin eurooppalaiset nuoret keskimäärin⁶. Vuonna 2016 oli suomalaisnuorten asenne omaa maataan kohtaan vielä hieman myönteisempi kuin vuonna 2009.

Tarkastellaan eurooppalaista identiteettiä vielä prosenttijakaumina väittämittäin. Taulukossa 5 on niiden oppilaiden prosenttiosuudet, jotka olivat heille esitetyistä eurooppalaista identiteettiä käsittelevistä väittämistä täysin samaa tai samaa mieltä.

Oppilaista pääosa koki itsensä eurooppalaisiksi, olevansa ylpeä siitä, että asuu Euroopassa ja tuntevansa itsensä osaksi Eurooppaa. Suhteessa eniten (98 %) itsensä eurooppalaiseksi kokevia oppilaita oli Suomessa (2009 97 %), Kroatiassa ja Sloveniassa sekä vähiten Bulgariassa ja Ruotsissa. Ylpeitä siitä, että asuu Euroopassa, oli suh-

⁶ Suoninen, A., Kupari, P. & Törmäkangas, K. 2010. Nuorten yhteiskunnalliset tiedot, osallistuminen ja asenteet. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos.

Taulukko 5 Oppilaiden eurooppalainen identiteetti maittain (%)

Maat	Koen itseni eurooppalaiseksi	Olen ylpeä siitä, että asun Euroopassa	Tunnen itseni osaksi Eurooppaa	Koen itseni ensiksi Euroopan ja sitten maailman kansalaiseksi	Tunnen itseni osaksi Euroopan unionia	Olen ylpeä siitä, että maani on Euroopan unionin jäsen
Alankomaat	94	94	82	69	61	85
Belgia (FI)	94	96	84	72	73	93
Bulgaria	91	90	84	79	74	88
Italia	97	94	93	78	89	91
Kroatia	98	95	91	89	85	90
Latvia	92	87	73	67	67	84
Liettua	97	95	86	79	81	93
Malta	95	94	91	83	84	91
Norja	92	96	90	77		
Ruotsi	91	95	87	77	75	90
Slovenia	98	95	88	83	83	92
Suomi	98	96	90	85	86	92
Tanska	96	96	92	76		
Viro	95	92	87	74	81	88
Kaikki maat	95	94	87	78	78	90
Otanta puutteellinen:						68
Saksa	91	90	76	63	67	80

teessa eniten Belgiassa, Tanskassa, Suomessa (2009 95 %) ja Norjassa sekä vähiten Latviassa. Itsensä osaksi Eurooppaa tuntevia puolestaan oli suhteessa eniten Italiassa ja vähiten Latviassa. Suomalaisnuorista 90 prosenttia tunsi itsensä osaksi Eurooppaa (2009 76 %).

Kyselyyn vastanneista oppilaista keskimäärin 78 prosenttia koki itsensä ensiksi Euroopan ja sitten maailman kansalaiseksi. Suurin prosenttiosuus oli kroatialaisilla ja pienin latvialaisilla sekä alankomaalaisilla nuorilla. Suomalaisnuorista 85 prosenttia (2009 76 %) koki itsensä ensiksi Euroopan ja sitten maailman kansalaiseksi.

Itsensä osaksi Euroopan unionia tunsi 78 prosenttia oppilaista. Eri maiden prosenttiosuudet vaihtelivat välillä 61–89. Suurin oli italialaisilla ja pienin alankomaalaisilla.

Suomalaisnuorista 86 prosenttia (2009 63 %) tunsi itsensä osaksi Euroopan unionia.

Oppilaista keskimäärin 90 prosenttia oli ylpeä siitä, että hänen maansa on Euroopan unionin jäsen. Suhteessa eniten unionin jäsenyydestä ylpeitä nuoria oli Belgiassa ja Liettuaissa sekä vähiten Latviassa ja Alankomaissa. Suomalaisnuorista 92 prosenttia (2009 89 %) oli ylpeitä unionin jäsenyydestä. Norja ei kuulu Euroopan unioniin ja Tanskassa ei unionia käsitteleviä väittämiä oppilaille esitetty.

Jo vuoden 2009 tutkimuksessa pääosa suomalaisnuorista koki olevansa osa Eurooppaa, omaavansa eurooppalaisen identiteetin. Vuoteen 2016 tultaessa oli asiasta täysin samaa mieltä olevien osuus vielä selvästi kasvanut, eurooppalainen identiteetti vahvistunut.

Tiedon saanti Euroopasta koulussa

Tässä luvun lopussa käsitellään lyhyesti myös opettajien valmiuksia opettaa Euroopan unioniin liittyviä aihealueita. Oppilaiden tiedon saantia Euroopasta koulussa tiedusteltiin seuraavasti: **"Alla on Eurooppaa koskevia aiheita ja asioita, joista oppilaat saattavat saada tietoa koulussa. Missä määrin sinulla on ollut koulussa mahdollisuus saada tietoa seuraavista aiheista tai asioista?"**

- **Muiden Euroopan maiden poliittiset ja taloudelliset järjestelmät ***
- **Euroopan historia ***
- **Poliittiset ja yhteiskunnalliset asiat muissa Euroopan maissa ***
- **Euroopan maiden välinen poliittinen ja taloudellinen yhdentyminen (esimerkiksi Euroopan unioni) ***

**) mukana tiedon saantia kuvaavassa skaalamuuttujassa (Cronbachin alfa = 0,77)*

Vastausvaihtoehdot olivat "laajalti", "kohtalaisesti", "vähän", "ei lainkaan". Tämä kysymys oli mukana myös vuoden 2009 tutkimuksessa mutta hieman eri muodossa. Skaalamuuttujan arvoa (skaalapistemäärää) tulkitaan siten, että mitä suurempi arvo sitä enemmän on oppilailla ollut mahdollisuus saada tietoa Euroopasta. Taulukossa 6 ovat skaalapisteiden keskiarvot sekä niiden oppilaiden prosenttiosuudet, joilla oli ollut mahdollisuus saada tietoa esitetyistä aiheista laajalti tai kohtalaisesti.

Skaalapistemäärällä tarkastellen oli Eurooppaa koskevia tiedonsaantimahdollisuuksia ollut eniten Liettuassa, Italiassa, Kroatiassa, Suomessa ja Norjassa. Vähiten mah-

dollisuuksia oli ollut Belgiassa, Maltalla ja Alankomaissa. Suomalaisnuorista pojat kokivat saaneensa enemmän tietoa kuin tytöt.

Tiedon saantia aiheittain tarkastellen näkyy huomattavaa vaihtelua maittain. Kroatian, Suomen, Italian ja Liettuan prosenttiosuudet olivat keskiarvon yläpuolella kaikissa esitetyissä aiheissa.

Oppilaista keskimäärin 66 prosenttia ilmoitti, että heillä oli ollut vähintään kohtalaisesti mahdollisuus saada tietoa muiden Euroopan maiden poliittisesta ja taloudellisesta järjestelmästä. Suhteellisesti eniten tietoa saaneita nuoria oli Italiassa, Liettuassa, Sloveniassa, Kroatiassa, Norjassa ja Suomessa (71 %) sekä vähiten Virossa ja Alankomaissa.

Keskimäärin 83 prosenttia oppilaista ilmoitti heillä olleen mahdollisuus saada tietoa Euroopan historiasta. Korkeimmat prosenttiosuudet olivat Kroatialla, Suomella (92 %), Liettualla ja Norjalla ja alhaisimmat Maltalla.

Oppilaista 63 prosenttia ilmoitti heillä olleen mahdollisuus saada tietoa poliittisista ja yhteiskunnallisista asioista muissa Euroopan maissa. Suhteellisesti eniten tietoa saaneita nuoria oli Italiassa, Liettuassa ja Kroatiassa sekä vähiten Virossa, Maltalla ja Alankomaissa. Suomalaisnuoret sijoittuivat tiedon saannissa hieman keskiarvon yläpuolelle (67 %).

Keskimäärin 65 prosenttia oppilaista ilmoitti heillä olleen mahdollisuus oppia Euroopan maiden välisestä poliittisesta ja taloudellisesta yhdentymisestä. Suhteellisesti eniten tietoa vähintään kohtalaisesti saaneita nuoria oli Liettuassa ja Italiassa sekä vähiten Virossa ja Latviassa.

Taulukko 6 Oppilaiden tiedonsaanti Euroopasta maittain (skaalapistemäärä ja %)

Maat	Piste-keskiarvo	Muiden Euroopan maiden poliittiset ja taloudelliset järjestelmät	Euroopan historia	Poliittiset ja yhteiskunnalliset asiat muissa Euroopan maissa	Euroopan maiden välinen poliittinen ja taloudellinen yhdentyminen
Alankomaat	47	53	83	52	53
Belgia (FI)	47	57	74	53	57
Bulgaria	48	58	77	58	60
Italia	54	81	89	80	81
Kroatia	53	71	92	73	74
Latvia	48	59	82	54	50
Liettua	55	78	93	76	83
Malta	47	59	66	52	58
Norja	52	71	91	69	66
Ruotsi	49	63	80	62	63
Slovenia	50	74	78	65	71
Suomi	52	71	92	67	71
Tanska	50	70	77	65	68
Viro	48	52	89	51	50
Kaikki maat	50	66	83	63	65
<i>Otanta puutteellinen:</i>					68
Saksa	49	66	72	73	64

Suomalaisnuoret sijoittuivat tiedon saannissa tässä aihepiirissä reilusti keskiarvon yläpuolelle (71 %).

ICCS 2016 -tutkimuksen opettajakyselyssä oli kysymys, joka käsitteli opettajien valmiuksia opettaa erilaisia yhteiskunnalliseen kasvatukseen liittyviä aihealueita ja saatua koulutusta. Yksi näistä aihealueista oli Euroopan unioni.

Tässä esitettävät tiedot perustuvat niiden opettajien vastauksiin, joiden eri maissa katsottiin opettavan oppiaineita, joiden opetus kattaa erityisen paljon tutkimuksen viitekehukseen sisältyviä aihealueita. Suomen osalta tämä tarkoittaa opettajia (32 % kaikista vastanneista), jotka olivat 8. luokalla opettaneet jotakin seuraavista oppiaineista: historia, yhteiskuntaoppi, maantieto, terveystieto, kotitalous, uskonto tai elämänkatsomustieto.

Keskimäärin 73 prosenttia opettajista oli sitä mieltä, että heillä on erittäin hyvät tai melko hyvät valmiudet Euroopan unioniin liittyvien asioiden opettamiseen. Suhteellisesti eniten vähintään melko hyvät valmiudet omaavia opettajia oli Liettuassa (98 %), Bulgariassa (96 %), Italiassa (91 %) ja Latviassa (82 %) sekä vähiten Belgiassa (48 %) ja Suomessa (51 %).

Euroopan unioniin liittyvien asioiden opettamista käsittelevään koulutukseen oli joko opettajaopintojen aika-

na tai täydennyskoulutuksessa osallistunut keskimäärin 44 prosenttia opettajista. Suhteessa eniten koulutukseen osallistuneita oli Latviassa (78 %) ja Liettuassa (78 %) sekä vähiten Kroatiassa (20 %) ja Maltalla (22 %). Suomalaisopettajista 32 prosenttia oli osallistunut koulutukseen, joka käsitteli Euroopan unioniin liittyvien asioiden opettamista.

Vapaa liikkuvuus ja maahanmuutto Euroopassa

Vapaa liikkuvuus

Syksyllä 2015 toteutetun Eurobarometri 85:n mukaan yhtenä Euroopan unionin myönteisimpänä puolena pidettiin ihmisten, tavaroiden ja palvelujen vapaata liikkuvuutta Euroopassa.

ICCS 2016 -tutkimuksen Eurooppa-arvioinnissa nuorten asenteita työntekoon liittyvästä vapaasta liikkuvuudesta Euroopassa tiedusteltiin seuraavasti: **"Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavien väittämien kanssa, jotka liittyvät Euroopan maiden kansalaisten mahdollisuuksiin tehdä työtä toisessa Euroopan maassa?"**

- **Se, että Euroopan maiden kansalaisten sallitaan työskennellä missä tahansa Euroopan alueella, on hyväksi Euroopan taloudelle. ***
- **Euroopan maiden kansalaisten tulisi saada työskennellä missä tahansa Euroopan alueella. ***
- **Se, että Euroopan maiden kansalaisten sallitaan työskennellä missä tahansa Euroopan alueella, auttaa vähentämään työttömyyttä. ***
- **Euroopan maiden kansalaisten tulisi saada työskennellä toisessa Euroopan maassa vain, jos heidän taitojaan tarvitaan siellä. ****
- **Euroopan maiden kansalaisten, jotka haluavat työskennellä toisessa maassa, tulisi saada vastaanottaa vain niitä töitä, mitä kukaan tuossa maassa ei halua tehdä. ****
- **Siirtyminen työn perässä yhdestä Euroopan maasta toiseen tulisi sallia vain rajoitetulle määrälle ihmisiä. ****

**) mukana vapaata liikkuvuutta kuvaavassa skaalamuuttujassa (Cronbachin alfa = 0,74)*

****) mukana vapaan liikkuvuuden rajoituksia kuvaavassa skaalamuuttujassa (Cronbachin alfa = 0,64)*

Väittämistä kolme ensimmäistä kuvaavat oppilaiden asennetta vapaaseen liikkuvuuteen ja kolme viimeistä liikkuvuuden rajoituksiin. Vastausvaihtoehdot olivat "täysin samaa mieltä", "samaa mieltä", "eri mieltä", "täysin eri mieltä". Vuoden 2009 tutkimuksessa oli sama kysymys, mutta väittämät olivat siinä määrin erilaisia, että suora vertailu ei ole mahdollinen.

Ensimmäisen skaalamuuttujan arvoa (skaalapistemäärää) tulkitaan siten, että mitä suurempi arvo sitä myönteisemmät ovat olleet asenteet vapaata liikkuvuutta kohtaan. Toisen skaalamuuttujan arvoa (skaalapistemäärää) tulkitaan siten, että mitä suurempi arvo sitä myönteisempi on ollut asenne liikkuvuuden rajoituksia kohtaan. Taulukossa 7 on niiden oppilaiden prosenttiosuudet, jotka olivat samaa tai täysin samaa mieltä vapaasta liikkuvuudesta ja liikkuvuuden rajoituksista.

Pääosa oppilaista oli samaa mieltä vapaaseen liikkuvuuteen liittyvistä kolmesta ensimmäisestä väittämästä. Keskimäärin 94 prosenttia oppilaista oli sitä mieltä, että Euroopan maiden kansalaisten salliminen työskennellä missä tahansa Euroopan alueella, on hyväksi Euroopan taloudelle. Maiden väliset erot eivät ole suuria. Suomalaisnuorista 97 prosenttia oli väittämästä täysin samaa tai samaa mieltä.

Suurehko yksimielisyys vallitsi myös siitä, että Euroopan maiden kansalaisten tulisi saada työskennellä missä

Taulukko 7 Oppilaiden asenteet vapaata liikkuvuutta ja liikkuvuuden rajoituksia kohtaan maittain (%)

Maat	Se, että Euroopan maiden kansalaisten sallitaan työskennellä missä tahansa Euroopan alueella, on hyväksi Euroopan taloudelle	Euroopan maiden kansalaisten tulisi saada työskennellä missä tahansa Euroopan alueella	Se, että Euroopan maiden kansalaisten sallitaan työskennellä missä tahansa Euroopan alueella, auttaa vähentämään työttömyyttä	Euroopan maiden kansalaisten tulisi saada työskennellä toisessa Euroopan maassa vain, jos heidän taitojaan tarvitaan siellä	Euroopan maiden kansalaisten, jotka haluavat työskennellä toisessa maassa, tulisi saada vastaanottaa vain niitä töitä, mitä kukaan tuossa maassa ei halua tehdä	Siirtyminen työn perässä yhdestä Euroopan maasta toiseen tulisi sallia vain rajoitetulle määrälle ihmisiä
Alankomaat	90	88	85	52	30	36
Belgia (FI)	93	85	89	53	32	49
Bulgaria	93	93	88	76	40	35
Italia	97	97	92	67	37	33
Kroatia	96	97	94	75	27	31
Latvia	89	92	86	68	25	35
Liettua	96	97	89	65	35	41
Malta	94	92	88	70	47	45
Norja	95	88	88	87	51	40
Ruotsi	92	91	89	70	54	37
Slovenia	95	95	91	48	31	35
Suomi	97	95	91	45	23	30
Tanska	93	89	87	58	38	39
Viro	96	94	91	54	29	25
Kaikki maat	94	92	89	63	36	37
<i>Otanta puutteellinen:</i>						
Saksa	93	92	86	59	42	43

tahansa Euroopan alueella. Kaikkien maiden keskiarvo oli 92 prosenttia ja suomalaisnuorista 95 prosenttia oli asiasta samaa mieltä. Myös väittämästä "se että Euroopan maiden kansalaisten sallitaan työskennellä missä tahansa Euroopan alueella, auttaa vähentämään työttömyyttä" oltiin paljolti (89 %) samaa mieltä. Suomalaisnuorista 91 prosenttia oli tällä kannalla.

Skaalapistemäärillä tarkastellen ei asennoitumisessa vapaaseen liikkuvuuteen juuri ollut eroja oppilaiden sukupuolen ja maahanmuuttajataustan suhteen. Oppilaiden yhteiskunnallisen tietämyksen tasolla oli kohtalainen yhteys vapaaseen liikkuvuuteen asennoitumiseen. Oppilaat, joiden yhteiskunnallinen tietämys oli tasolla B⁷ tai A oli vapaaseen liikkuvuuteen myönteisempi asenne kuin oppilailla, joiden yhteiskunnalliset tiedot olivat alle tason B.

⁷ Alle tason B tarkoittaa oppilaskokeessa saattua pistemäärää, joka on pienempi kuin 479 ja taso B tai A pistemäärää, joka on suurempi kuin 478, ks. ICCS 2016 -pääraportti.

Ero oli keskimäärin kolme skaalapistettä. Suomalaisnuorilla ero oli neljä skaalapistettä.

Liikkuvuuden rajoittamista kuvaavista väittämistä sen sijaan oltiin selvästi vähemmän samaa mieltä. Tämä tulos vahvistaa oppilaiden myönteistä asennetta vapaaseen liikkuvuuteen työn perässä Euroopassa, joskin myös tuo esiin vapaan liikkuvuuden ehdollisuutta.

Oppilaista keskimäärin 63 prosenttia oli sitä mieltä, että Euroopan maiden kansalaisten tulisi saada työskennellä toisessa Euroopan maassa vain, jos heidän taitojaan tarvitaan siellä. Maiden välinen vaihteluväli oli suuri (45–87 %). Suhteessa eniten samaa mieltä olevia oppilaita oli Bulgariassa ja Kroatiassa ja vähiten Suomessa (45 %) ja Sloveniassa.

Keskimäärin 36 prosenttia oppilaista oli sitä mieltä, että Euroopan maiden kansalaisten, jotka haluavat työskennellä toisessa maassa, tulisi saada vastaanottaa vain niitä töitä, mitä kukaan tuossa maassa ei halua tehdä. Tässäkin

väittämässä oli vaihteluväli suuri (23–54 %). Suhteessa eniten samaa mieltä olevia oppilaita oli Ruotsissa ja Norjassa sekä vähiten Suomessa (23 %) ja Latviassa.

Myös väittämästä ”Siirtyminen työn perässä yhdestä Euroopan maasta toiseen tulisi sallia vain rajoitetulle määrälle ihmisiä” oltiin keskimäärin varsin vähän samaa mieltä (37 %). Vaihteluväli oli pieni. Suhteessa eniten samaa mieltä olevia oppilaita oli Belgiassa ja Maltalla ja vähiten Virossa ja Suomessa (30 %).

Taulukoissa 8 ja 9 on niiden oppilaiden prosenttiosuudet, jotka olivat liikkuvuuden rajoituksista samaa tai täysin samaa mieltä oppilaiden sukupuolen ja maahanmuuttajataustan mukaan.

Taulukon 8 mukaan pojista suhteellisesti useampi kuin tytöistä oli samaa mieltä vapaan liikkuvuuden rajoittamista kuvaavien väittämien kanssa. Prosenttiyksikköinä ero oli kolmessa väittämässä keskimäärin 9, 14 ja 13. Suomalaisnuorilla erot sukupuolen suhteen olivat suurimpia: 20, 18 ja 18. Tosin on huomattava, että näistä väittämistä samaa mieltä olevien suomalaispoikienkin osuus oli tutkimuksessa mukana olleiden maiden alhaisimpia.

Taulukon 9 mukaan maahanmuuttajataustaisissa oppilaissa oli suhteellisesti enemmän vapaan liikkuvuuden

rajoittamista kuvaavista väittämistä samaa mieltä olevia kuin kantaväestöön kuuluvissa oppilaissa. Prosenttiyksikköinä ero oli keskimäärin 4, 6 ja 4. Maiden väliset erot tosin ovat huomattavia. Suomalais- ja tanskalaisnuorilla erot olivat suurimpia sekä kroatialaisilla, alankomaisilla ja liettualaisilla nuorilla pienimpiä.

Taulukossa 10 ovat vielä oppilaiden vapaan liikkuvuuden rajoituksista kuvaavat skaalapisteiden keskiarvot maittain oppilaiden yhteiskunnallisen tietämyksen tason⁸ mukaan.

Oppilaat, joiden yhteiskunnallinen tietämys oli alle tason B, asennoituivat vapaan liikkuvuuden rajoituksiin myönteisemmin kuin oppilaat, joiden tietämys oli tasolla B tai A. Ero oli keskimäärin seitsemän skaalapistettä. Suurimmillaan ero oli Suomessa (yhdeksän skaalapistettä), Sloveniassa ja Liettuassa sekä pienimmillään Latviassa, Norjassa ja Tanskassa.

Pääosa eurooppalaisista nuorista kannatti vapaata liikkuvuutta Euroopassa työn perässä. Suomalaisnuorissa vapaan liikkuvuuden kannattajia oli suhteellisesti hieman

⁸ Alle tason B tarkoittaa oppilaskokeessa saatua pistemäärää, joka on pienempi kuin 479 ja taso B tai A pistemäärää, joka on suurempi kuin 478, ks. ICCS 2016 -pääraportti.

Taulukko 8 Oppilaiden asenteet vapaan liikkuvuuden rajoittamista kohtaan maittain ja sukupuolen mukaan (%)

Maat	Euroopan maiden kansalaisten tulisi saada työskennellä toisessa Euroopan maassa vain, jos heidän taitojaan tarvitaan siellä		Euroopan maiden kansalaisten, jotka haluavat työskennellä toisessa maassa, tulisi saada vastaanottaa vain niitä töitä, mitä kukaan tuossa maassa ei halua tehdä		Siirtyminen työn perässä yhdestä Euroopan maasta toiseen tulisi sallia vain rajoitetulle määrälle ihmisiä	
	Pojat	Tytöt	Pojat	Tytöt	Pojat	Tytöt
Alankomaat	53	51	34	25	39	32
Belgia (FI)	56	50	36	29	54	44
Bulgaria	78	74	45	33	41	28
Italia	71	63	43	30	38	27
Kroatia	81	69	37	18	39	24
Latvia	72	65	35	16	42	29
Liettua	71	60	43	27	49	33
Malta	72	68	53	40	52	37
Norja	87	87	59	42	47	34
Ruotsi	74	65	62	46	44	30
Slovenia	53	44	38	24	42	28
Suomi	54	34	32	14	39	21
Tanska	62	53	43	34	45	33
Viro	61	47	36	22	33	18
Kaikki maat	68	59	43	29	43	30

Tilastollisesti merkitsevät erot ($p < .05$) on merkitty tummennetulla

Taulukko 9 Oppilaiden asenteet vapaan liikkuvuuden rajoittamista kohtaan maittain ja maahanmuuttajataustan mukaan (%)

Maat	Euroopan maiden kansalaisten tulisi saada työskennellä toisessa Euroopan maassa vain, jos heidän taitojaan tarvitaan siellä		Euroopan maiden kansalaisten, jotka haluavat työskennellä toisessa maassa, tulisi saada vastaanottaa vain niitä töitä, mitä kukaan tuossa maassa ei halua tehdä		Siirtyminen työn perässä yhdestä Euroopan maasta toiseen tulisi sallia vain rajoitetulle määrälle ihmisiä	
	Kantaväestö	Maahanmuuttajatausta	Kantaväestö	Maahanmuuttajatausta	Kantaväestö	Maahanmuuttajatausta
Alankomaat	52	54	29	32	36	40
Belgia (FI)	51	62	30	40	47	54
Bulgaria						
Italia	68	64	35	40	31	39
Kroatia	75	71	28	22	32	29
Latvia	69	59	25	32	35	33
Liettua	65	70	35	42	40	35
Malta	70	68	47	39	44	40
Norja	87	88	50	57	40	44
Ruotsi	67	78	52	61	35	40
Slovenia	47	56	29	41	34	40
Suomi	44	63	23	33	30	45
Tanska	57	64	38	44	38	45
Viro	54	54	28	36	24	33
Kaikki maat	62	66	34	40	36	40

Tilastollisesti merkitsevät erot ($p < .05$) on merkitty tummennetulla

Taulukko 10 Vapaan liikkuvuuden rajoitukset oppilaiden yhteiskunnallisen tietämyksen mukaan (skaalapistemäärä)

Maat	Yhteiskunnallisen tietämyksen taso	
	Alle tason B	Taso B tai A
Alankomaat	52	47
Belgia (FI)	54	48
Bulgaria	55	48
Italia	54	48
Kroatia	55	49
Latvia	52	48
Liettua	56	48
Malta	56	49
Norja	57	53
Ruotsi	57	51
Slovenia	54	46
Suomi	55	46
Tanska	54	50
Viro	53	47
Kaikki maat	55	48

Tilastollisesti merkitsevät erot ($p < .05$) on merkitty tummennetulla

keskimääräistä enemmän ja myös liikkuvuuden rajoitusten kannattajia oli keskimääräistä vähemmän.

Nuorten maahanmuuttoasenteet

Vuoden 2016 ICCS -tutkimuksen oppilaskyselyyn ei vuoden 1999 CIVED -tutkimuksen ja vuoden 2009 ICCS -tutkimuksen tapaan sisällynyt nuorten maahanmuuttoasenteita luotaavaa kysymystä. Koska aihe kuitenkin koettiin eurooppalaisittain erittäin tärkeäksi, se sisällytettiin tähän alueelliseen arviointiin.

Oppilaiden asennetta maahanmuuttajien oikeuksia kohtaan tiedusteltiin seuraavasti: **"Kaikkialla maailmassa ihmiset muuttavat yhä enemmän maasta toiseen. Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavien maahanmuuttajia koskevien väittämien kanssa?"**

- Maahanmuuttajien tulisi edelleen voida puhua omaa kieltään. *
 - Maahanmuuttajien tulisi edelleen voida noudattaa omia tapojaan ja elämäntapaansa. *
 - Useita vuosia uudessa maassa asuneilla maahanmuuttajilla tulisi olla mahdollisuus äänestää vaaleissa. *
 - Maahanmuuttajalapsilla tulisi olla samat koulutusmahdollisuudet kuin muillakin lapsilla kyseisessä maassa. *
 - Maahanmuuttajilla tulisi olla samat oikeudet kuin kaikilla muillakin kyseisen maan asukkailla. *
- *) mukana maahanmuuttoasenteita kuvaavassa skaalamuuttujassa (Cronbachin alfa = 0,81)

Vastausvaihtoehdot olivat "täysin samaa mieltä", "samaa mieltä", "eri mieltä", "täysin eri mieltä". Vuoden 2009 tutkimuksessa tämä kysymys oli hieman eri lailla muotoiltu. Vertailu vuosien 2009 ja 2016 välillä on kuitenkin katsottu mahdolliseksi. Skaalamuuttujan arvoa (skaalapistemäärää) tulkitaan siten, että mitä suurempi arvo sitä myönteisemmät ovat asenteet maahanmuuttajien (tasa-arvoisia) oikeuksia kohtaan olleet. Skaalapisteiden keskiarvot maittain käyvät ilmi taulukosta 11.

Taulukko 11 Oppilaiden asenteet maahanmuuttajien oikeuksia kohtaan maittain vuosina 2016 ja 2009 (skaalapistemäärä)

Maat	2016	2009	Muutos
Alankomaat	47		
Belgia (FI)	47	46	1,6
Bulgaria	46	52	-5,6
Italia	49	48	0,1
Kroatia	50		
Latvia	43	47	-3,4
Liettua	49	51	-1,6
Malta	48	49	-1,0
Norja	51	48	2,8
Ruotsi	53	52	1,5
Slovenia	50	50	-0,3
Suomi	48	48	-0,2
Tanska	49	48	0,0
Viro	46	48	-1,7
Kaikki maat 2016	48		
Maat 2016 ja 2009	48	48	-0,6
<i>Otanta puutteellinen:</i>			
Saksa	53		

Tilastollisesti merkitsevät erot ($p < .05$) on merkitty tummennetulla

Skaalapistemäärien vaihtelu maiden välillä oli sekä vuonna 2009 että vuonna 2016 vähäistä. Muutos vuodesta 2009 vuoteen 2016 oli keskimäärin hieman kielteiseen suuntaan. Myönteisimmin maahanmuuttajien oikeuksiin asennoituivat vuonna 2016 ruotsalaiset ja norjalaiset sekä kielteisemmin latvialaiset nuoret. Vuodesta 2009 vuoteen 2016 muuttuivat nuorten asenteet skaalapistemäärillä arvioituna tilastollisesti merkitsevästi myönteisemmiksi Norjassa ja Belgiassa sekä kielteisemmiksi Bulgariassa Latviassa, Virossa ja Liettuassa. Suurin muutos myönteiseen suuntaan oli norjalaisilla ja kielteiseen suuntaan bulgarialaisilla ja latvialaisilla nuorilla.

Suomalaisnuorten pistekeskisarvo oli vuonna 2016 48 eli lähellä kaikkien maiden keskiarvoa. Myös vuonna 2009 suomalaisnuorten pistekeskisarvo oli 48 eli asenteet maahanmuuttajien oikeuksia kohtaan eivät ole muuttuneet. Näin siitäkkin huolimatta, että syksyn 2015 suuri pakolaisaalto Eurooppaan kosketti myös Suomea. Kyseisen toteutusaikaan keväällä 2016 Suomessa oli runsaasti pakolaisten vastaanottokeskuksia eri puolilla maata ja niiden tapahtumista uutisointi oli lähes päivittäistä.

Taulukossa 12 ovat oppilaiden skaalapisteiden keskiarvot maittain sukupuolen, maahanmuuttajataustan ja yhteiskunnallisen tietämyksen mukaan.

Kaikissa maissa oli tytöillä myönteisempi asenne maahanmuuttajien oikeuksia kohtaan kuin pojilla. Ero oli keskimäärin kaksi skaalapistettä. Suomalaistyttöillä ja pojilla ero oli suurin, neljä skaalapistettä. Myös vuoden 2009 tutkimuksessa oli tyttöjen, myös suomalaisten, asenne myönteisempi kuin poikien.

Pääosassa maita oli maahanmuuttajataustaisilla oppilailla myönteisempi asenne maahanmuuttajien oikeuksia kohtaan kuin kantaväestöön kuuluvilla oppilailla. Ero oli keskimäärin kolme skaalapistettä. Suomalaisnuorilla ero oli hieman keskimääräistä suurempi, neljä skaalapistettä, osapuilleen samaa tasoa kuin muillakin pohjoismaisilla nuorilla.

Oppilailla, joiden yhteiskunnallinen tietämys oli tasolla B tai A oli lähes kaikissa maissa myönteisemmät asenteet maahanmuuttajien oikeuksia kohtaan kuin oppilailla, joiden yhteiskunnallinen tietämys oli alle tason B. Ero oli keskimäärin kaksi skaalapistettä. Suurimmillaan ero oli Suomessa, viisi skaalapistettä. Myös muissa Pohjoismaissa ero oli keskimääräistä suurempi.

Väittämittäin tarkastellen on taulukossa 13 niiden oppilaiden prosenttiosuus, jotka olivat maahanmuuttajien oikeuksia käsittelevistä väittämistä samaa tai täysin samaa

Taulukko 12 Oppilaiden asenteet maahanmuuttajien oikeuksia kohtaan maittain, sukupuolen, maahanmuuttajataustan ja yhteiskunnallisen tietämyksen tason (skaalapistemäärä)

Maat	Pojat	Tytöt	Kantaväestö	Maahanmuuttajatausta	Alle tason B	Taso B tai A
Alankomaat	46	47	46	52	45	47
Belgia (FI)	46	49	47	52	48	47
Bulgaria	45	47			46	47
Italia	48	50	48	53	47	49
Kroatia	49	51	50	50	49	51
Latvia	43	44	43	44	43	44
Liettua	49	50	49	51	47	50
Malta	47	49	48	51	47	49
Norja	50	52	51	56	49	52
Ruotsi	52	54	52	57	50	54
Slovenia	49	51	50	51	49	50
Suomi	46	50	48	52	43	48
Tanska	48	49	48	53	46	49
Viro	45	47	46	46	44	46
Kaikki maat	47	49	48	51	47	49

Tilastollisesti merkitsevät erot ($p < .05$) on merkitty tummennetulla

mieltä.

Oppilaiden asenteet maahanmuuttajien oikeuksia kohtaan olivat myönteisiä lähestulkoon kauttaaltaan kaikissa maissa. Oppilaista pääosa oli sitä mieltä, että maahanmuuttajalapsilla tulisi olla samat koulutusmahdollisuudet kuin muillakin lapsilla kyseisessä maassa ja että maahanmuuttajilla tulisi olla samat oikeudet kuin kaikilla muillakin kyseisen maan asukkailla. Suomalaisnuorten prosenttiosuudet (91 % ja 89 %) olivat lähellä kaikkien maiden keskiarvoa.

Eurooppalaisnuorista kolme neljäsosaa oli sitä mieltä, että useita vuosia uudessa maassa asuneilla maahanmuuttajilla tulisi olla mahdollisuus äänestää vaaleissa. Suomalaisnuorista tätä mieltä olevia oli hieman keskimääräistä enemmän (78 %).

Keskimäärin kolme neljäsosaa oppilaista oli samaa mieltä myös siitä, että maahanmuuttajien tulisi edelleen voida noudattaa omia tapojaan ja elämäntapaansa. Suomalaisnuorten samanmielisyyttä tämän väittämisen osalta oli keskimääräistä vähäisempää (65 %). Oppilaista, myös suomalaisista, keskimäärin kaksi kolmasosaa oli sitä mieltä, että maahanmuuttajien tulisi edelleen voida puhua omaa kieltään.

Suomalaisnuorten vastausten prosenttijakaumista todettakoon taulukon 13 ulkopuolelta yleisesti se, että kaikista väittämistä täysin eri mieltä olevien oppilaiden

prosenttiosuus vaihteli välillä 3–9 prosenttia. Vähiten (3 %) täysin eri mieltä oltiin väittämistä ”Maahanmuuttajalapsilla tulisi olla samat koulutusmahdollisuudet kuin muillakin lapsilla kyseisessä maassa” ja ”Maahanmuuttajilla tulisi olla samat oikeudet kuin kaikilla muillakin kyseisen maan asukkailla”. Eniten (9 %) täysin eri mieltä oltiin väittämistä ”Maahanmuuttajien tulisi edelleen voida puhua omaa kieltään”.

Taulukko 13 Oppilaiden asenteet maahanmuuttajien oikeuksia kohtaan maittain (%)

Maat	Maahanmuuttajien tulisi edelleen voida puhua omaa kieltään	Maahanmuuttajien tulisi edelleen voida noudattaa omia tapojaan ja elämäntapaansa	Useita vuosia uudessa maassa asuneilla maahanmuuttajilla tulisi olla mahdollisuus äänestää vaaleissa	Maahanmuuttajalapsilla tulisi olla samat koulutusmahdollisuudet kuin muillakin lapsilla kyseisessä maassa	Maahanmuuttajilla tulisi olla samat oikeudet kuin kaikilla muillakin kyseisen maan asukkailla
Alankomaat	51	70	80	92	87
Belgia (FI)	58	66	77	94	88
Bulgaria	71	75	55	86	76
Italia	65	73	76	94	92
Kroatia	79	84	78	95	92
Latvia	50	54	58	88	78
Liettua	80	82	70	95	88
Malta	79	72	67	90	83
Norja	76	81	84	96	92
Ruotsi	82	83	88	95	94
Slovenia	73	79	82	95	92
Suomi	68	65	78	91	89
Tanska	60	78	86	95	90
Viro	62	59	68	94	85
Kaikki maat	68	73	75	93	88
<i>Otanta puutteellinen:</i>					
Saksa	82	79	83	93	92

Yhteistyö Euroopassa ja Euroopan tulevaisuus

Tässä luvussa tarkastellaan oppilaiden asennetta eurooppalaiseen yhteistyöhön ja Euroopan unioniin, myönteisiä ja kielteisiä odotuksia Euroopan tulevaisuudesta sekä heidän omasta tulevaisuudestaan.

Yhteistyö Euroopassa

Oppilaiden asennetta eurooppalaiseen yhteistyöhön tiedusteltiin seuraavalla kysymyksellä: **"Alla on joukko väittämiä mahdollisista yhteistyön muodoista Euroopan maiden välillä. Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavien väittämien kanssa?"**

- Euroopan maiden tulisi tehdä yhteistyötä ympäristön suojelemiseksi (esim. toteuttamalla ohjelmia, joilla rajoitetaan saastumista tai torjutaan ilmastonmuutosta). *
- Euroopan maiden tulisi tehdä yhteistyötä korkean työllisyysasteen takaamiseksi. *
- Euroopan maiden tulisi tehdä yhteistyötä kansantalouksiensa vahvistamiseksi. *
- Jokaisen Euroopan maan tulisi tunnustaa kaikki jossakin toisessa Euroopan maassa suoritettut tutkinnot. *
- Euroopan mailla tulisi olla eurooppalainen armeija rauhanturvatehtäviä varten. *
- Euroopan maiden tulisi tehdä yhteistyötä terrorismin ehkäisemiseksi ja torjumiseksi. *
- Euroopan maiden tulisi tehdä yhteistyötä torjuakseen laitonta maahantuloa Euroopan ulkopuolelta. *
- Euroopan maiden tulisi tehdä yhteistyötä tarjotakseen

turvaa ihmisille, jotka pakenevat heihin kotimaassaan rodun, uskonnon tai poliittisten mielipiteiden takia kohdistuvaa vainoa. *

**) mukana eurooppalaista yhteistyötä kuvaavassa skaalamuuttujassa (Cronbachin alfa = 0,79)*

Vastausvaihtoehdot olivat "täysin samaa mieltä", "samaa mieltä", "eri mieltä", "täysin eri mieltä". Tätä kysymystä ei ollut vuoden 2009 tutkimuksessa. Skaalamuuttujan arvoa (skaalapistemäärää) tulkitaan siten, että mitä korkeampi arvo sitä myönteisempi on ollut asenne eurooppalaista yhteistyötä kohtaan. Taulukossa 14 on skaalapisteyden keskiarvot maittain ja oppilaiden yhteiskunnallisen tietämyksen tason mukaan.

Skaalapistemäärällä mitattuna on maiden välinen hajonta varsin vähäinen. Eurooppalainen yhteistyö sai eniten kannatusta Kroatiassa ja vähiten Alankomaissa. Suomalaisnuorten pistekeskisarvo (49) oli hieman alle kaikkien maiden keskiarvon ja samaa tasoa kuin muidenkin Pohjoismaiden.

Oppilailla, joiden yhteiskunnallinen tietämys oli tasolla B tai A oli kaikissa maissa myönteisemmät asenteet eurooppalaiseen yhteistyöhön kuin oppilailla, joiden tietämyksen taso oli alle tason B. Ero oli keskimäärin neljä skaalapistettä. Suurimmillaan ero oli Bulgariassa ja pienimmillään Belgiassa. Suomalaisnuorilla ero oli hieman suurempi kuin muiden Pohjoismaiden ja kaikkien maiden nuorilla keskimäärin.

Väittämäkohtaisia prosenttiosuuksia tarkastellen voidaan sanoa, että pääosa oppilaista antoi tukensa Euroo-

Taulukko 14 Oppilaiden asenne eurooppalaiseen yhteistyöhön maittain ja oppilaiden yhteiskunnallisen tietämyksen tason mukaan (skaalapistemäärä)

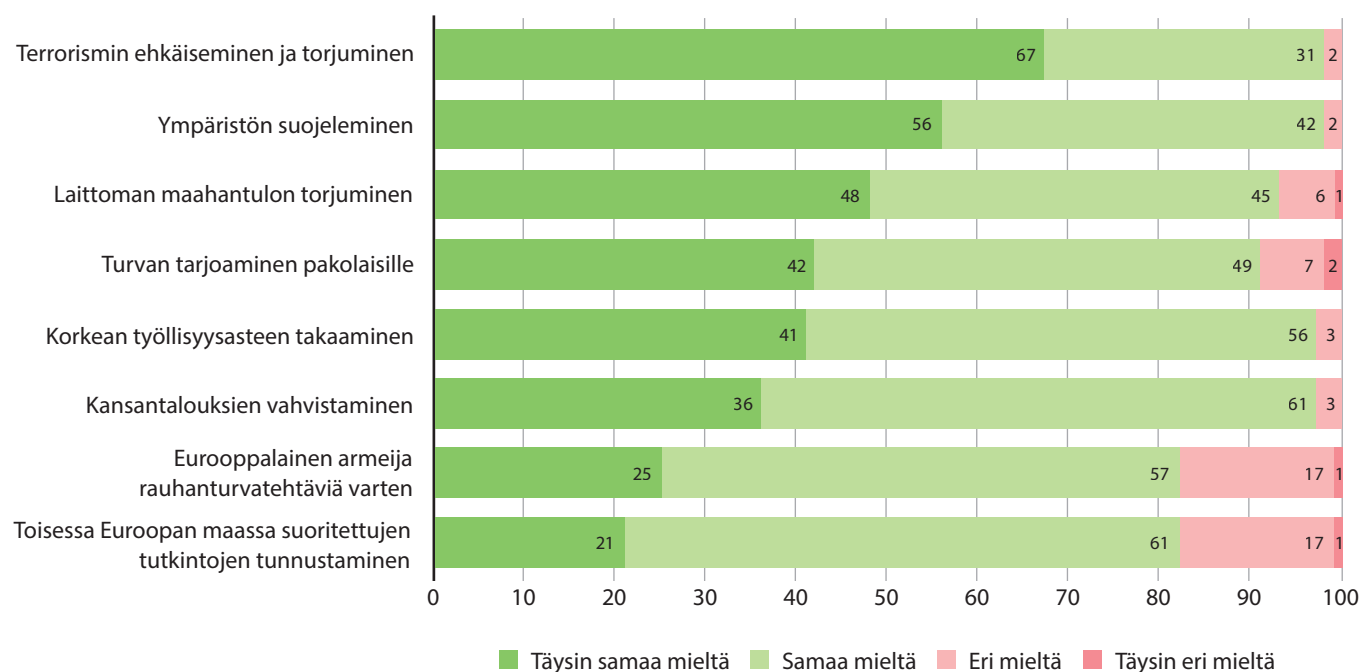
Maat	Piste-keskiarvo	Alle tason B	Taso B tai A
Alankomaat	47	45	49
Belgia (Fl)	50	49	51
Bulgaria	49	45	52
Italia	51	47	52
Kroatia	54	51	56
Latvia	48	46	49
Liettua	52	47	54
Malta	51	47	54
Norja	49	47	50
Ruotsi	50	48	51
Slovenia	51	47	52
Suomi	49	45	50
Tanska	48	45	49
Viro	50	46	51
Kaikki maat	50	47	51
Otanta puutteellinen:			
Saksa	51		

Tilastollisesti merkitsevät erot (p<.05) on merkitty tummennetulla

pan maiden yhteistyölle kaikissa kysymyksessä esitettyissä muodoissa. Keskimäärin vähintään 90 prosenttia nuorista oli lähes kaikista esitetystä väittämistä samaa tai täysin samaa mieltä. Maiden välinen vaihtelu oli vähäistä. Kuviossa 2 on suomalaisnuorten väittämäkohtaiset prosenttijakaumat.

Suomalaisista kahdeksaluokkalaisista lähes kaikki olivat samaa mieltä siitä, että Euroopan maiden tulisi tehdä yhteistyötä terrorismin ehkäisemiseksi ja torjumiseksi (kaikkien maiden keskiarvo 96 %) ja että Euroopan maiden tulisi tehdä yhteistyötä ympäristön suojelemiseksi (kaikkien maiden keskiarvo 98 %) sekä korkean työllisyyden takaamiseksi (kaikkien maiden keskiarvo 95 %) ja kansantalouksien vahvistamiseksi (kaikkien maiden keskiarvo 94 %).

Suomalaisnuorista noin yhdeksän kymmenestä oli sitä mieltä, että Euroopan maiden tulisi tehdä yhteistyötä torjuakseen laittonta maahantuloa Euroopan ulkopuolelta (kaikkien maiden keskiarvo 87 %) ja että Euroopan maiden tulisi tehdä yhteistyötä tarjotakseen turvaa ihmisille, jotka pakenevat heihin kotimaassaan rodun, uskonnon tai poliittisten mielipiteiden takia kohdistuvaa vainoa (kaikkien maiden keskiarvo 89 %).

Kuvio 2 Suomalaisoppilaiden asenne eurooppalaiseen yhteistyöhön (%)

Vähiten samaa mieltä (82 %) olivat suomalaisnuoret ja myös kaikkien muiden maiden nuoret keskimäärin (84 %) siitä, että Euroopan mailla tulisi olla eurooppalainen armeija rauhanturvatehtäviä varten. Maittain tarkastellen suhteellisesti vähiten eurooppalaisen armeijan kannattajia oli Tanskassa ja Norjassa. Eniten kannatusta löytyi Kroatiasta. Suomalaisnuorten asenteessa eurooppalaiseen yhteistyöhön ei ollut eroa tyttöjen ja poikien välillä.

Euroopan unioni

Nuorten asenteita Euroopan unionia kohtaan tiedusteltiin kysymyksellä, joka kattaa laajan aihealueen politiikasta talouteen ja ympäristöstä ihmisoikeuksiin: **"Alla on joukko väittämiä, jotka liittyvät Euroopan unioniin (EU). Euroopan unioniin kuuluu 28 Euroopan maata. Missä määrin olet samaa tai eri mieltä seuraavien väittämien kanssa?"**

- **EU takaa ihmisoikeuksien kunnioittamisen kaikkialla Euroopassa. ***
- **EU tekee Euroopasta turvallisen paikan elää. ***
- **EU pitää huolta ympäristöstä. ***

- **EU on hyväksi yksittäisten maiden taloudelle. ***
- **EU on hyväksi, koska mailla on yhteisiä lakeja ja säädöksiä. ***

**) mukana asennetta Euroopan unionia kohtaan kuvaavassa skaalamuuttujassa (Cronbachin alfa = 0,80)*

Vastausvaihtoehdot olivat "täysin samaa mieltä", "samaa mieltä", "eri mieltä", "täysin eri mieltä". Tätä kysymystä ei ollut vuoden 2009 tutkimuksessa. Skaalamuuttujan arvoa (skaalapistemäärää) tulkitaan siten, että mitä suurempi arvo sitä myönteisempi on ollut asenne Euroopan unionia kohtaan.

Taulukossa 15 on skaalapisteiden keskiarvot ja niiden oppilaiden prosenttiosuudet, jotka olivat esitetystä väittämistä joko samaa tai täysin samaa mieltä.

Oppilaiden asennetta Euroopan unioniin kuvaavassa skaalamuuttujassa oli jonkin verran hajontaa maiden välillä. Myönteisimmin Euroopan unioniin suhtautuivat maltalaiset, kroatialaiset ja liettualaiset nuoret sekä kielteisimmin latvialaiset ja tanskalaiset nuoret. Suomalaisnuoret sijoittuivat kaikkien maiden keskiarvoon (50).

Oppilaista 88 prosenttia oli sitä mieltä, että Euroopan unioni on hyväksi, koska mailla on yhteisiä lakeja ja sää-

Taulukko 15 Oppilaiden asenteet Euroopan unionia kohtaan maittain (skaalapistemäärä ja %)

Maat	Piste-keskiarvo	EU takaa ihmisoikeuksien kunnioittamisen kaikkialla Euroopassa	EU tekee Euroopasta turvallisen paikan elää	EU pitää huolta ympäristöstä	EU on hyväksi yksittäisten maiden taloudelle	EU on hyväksi, koska mailla on yhteisiä lakeja ja säädöksiä
Alankomaat	50	89	91	76	82	91
Belgia (FI)	49	91	88	67	83	92
Bulgaria	50	87	78	76	82	83
Italia	50	90	82	77	73	88
Kroatia	52	92	84	80	88	90
Latvia	47	83	82	79	70	77
Liettua	52	92	88	87	86	90
Malta	54	93	88	86	86	88
Norja	50	90	88	73	81	89
Ruotsi	49	86	87	69	79	90
Slovenia	49	84	71	78	85	89
Suomi	50	89	89	81	80	93
Tanska	47	81	86	72	81	84
Viro	50	87	85	79	86	88
Kaikki maat	50	88	85	77	82	88
Otanta puutteellinen:						
Saksa	48	86	81	64	76	84

döksiä. Suhteellisesti eniten tätä mieltä olevia oli suomalaisissa (93 %) ja belgialaisissa sekä vähiten latvialaisissa nuorissa.

Euroopan unioni takaa ihmisoikeuksien kunnioittamisen kaikkialla Euroopassa. Tätä mieltä oli oppilaista myös 88 prosenttia. Suhteellisesti eniten samaa mieltä olevia oli maltalaisissa, kroatialaisissa ja liettualaisissa nuorissa sekä vähiten tanskalaisissa nuorissa.

Oppilaista 85 prosentin mielestä Euroopan unioni tekee Euroopasta turvallisen paikan elää. Suhteellisesti eniten näin asian näkeviä oli alankomaalaisissa ja vähiten slovenialaisissa nuorissa.

Euroopan unioni on hyväksi yksittäisten maiden taloudelle. Oppilaista 82 prosenttia oli väittämistä samaa mieltä. Suhteellisesti eniten samaa mieltä olevia oli kroatialaisissa ja vähiten latvialaisissa nuorissa.

Oppilaille esitetyistä väittämistä vähiten samaa mieltä oltiin väittämistä "Euroopan unioni pitää huolta ympäristöstä". Tosin suuri osa (77 %) oppilaista oli tästäkin väittämistä samaa mieltä. Suhteellisesti eniten samaa mieltä olevia oli liettualaisissa ja maltalaisissa nuorissa sekä vähiten norjalaisissa ja tanskalaisissa nuorissa.

Suomalaisnuorten samanmielisyyttä oli lähes kaikissa väittämässä lähellä kaikkien maiden keskiarvoa. Kuviosta 3 käyvät ilmi suomalaisnuorten vastausten tarkemmat väittämäkohtaiset prosenttijakaumat. Runsas kaksi kolmasosaa nuorista oli väittämistä samaa mieltä, mutta väittämistä täysin samaa mieltä olevien osuudet eivät ole korkeita.

Esitetyistä väittämistä eniten täysin samaa mieltä olivat suomalaiset kahdeksaluokkalaiset siitä, että EU on hyväksi, koska mailla on yhteisiä lakeja ja säädöksiä.

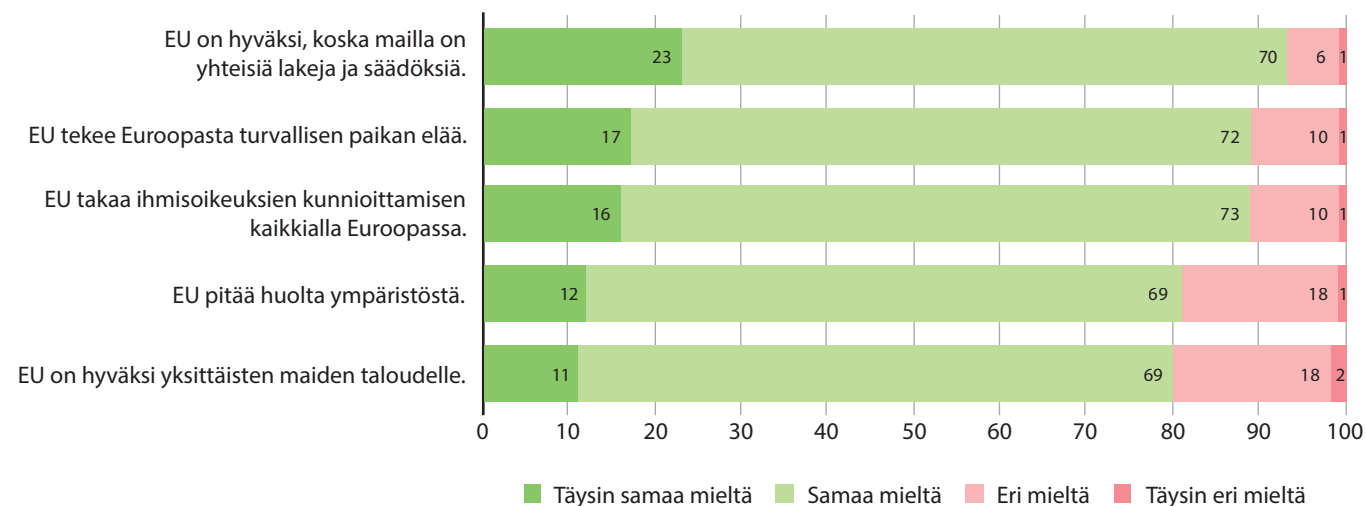
väiksi, koska mailla on yhteisiä lakeja ja säädöksiä, että EU tekee Euroopasta turvallisen paikan elää ja siitä, että EU takaa ihmisoikeuksien kunnioittamisen kaikkialla Euroopassa. Suomalaispoikien asenne Euroopan unioniin oli myönteisempi kuin tyttöjen.

ICCS 2016 -tutkimuksen oppilaskyselyssä tiedusteltiin oppilaiden luottamusta erilaisiin yhteiskunnallisiin instituutioihin, muun muassa Euroopan komissioon ja Euroopan parlamenttiin. Taulukossa 16 on niiden oppilaiden prosenttiosuudet, jotka luottivat näihin instituutioihin täysin tai melko paljon vuosina 2016 ja 2009.

Runsas kaksi kolmasosaa oppilaista luotti sekä Euroopan komissioon että Euroopan parlamenttiin. Suhteessa eniten luottamusta oli Liettuassa ja Suomessa sekä vähiten Sloveniassa, Virossa ja Kroatiassa. Vuodesta 2009 vuoteen 2010 luottamus kasvoi keskimäärin 10 prosenttiyksikköä. Suhteessa eniten kasvua oli Belgiassa, Latviassa, Liettuassa ja Tanskassa sekä vähiten Italiassa ja Sloveniassa. Suomalaisnuorilla luottamuksen kasvu oli lähellä kaikkien maiden keskiarvoa.

Oppilaskyselyssä tiedusteltiin myös oppilaiden arveluja siitä, kuinka varmasti he aikovat aikuisena osallistua erilaisiin vaaleihin. Taulukossa 17 on niiden oppilaiden prosenttiosuudet, jotka arvelivat osallistuvansa varmasti tai luultavasti vuosina 2016 ja 2009.

Oppilaista 85 prosenttia arveli aikuisena varmasti tai luultavasti äänestävänsä kunta- ja valtiollisissa vaaleissa. Suhteellisesti eniten tulevia kuntavaaleissa äänestäjiä oli Italiassa, Kroatiassa ja Norjassa. Tulevia valtiollisissa vaaleissa äänestäjiä oli suhteellisesti eniten Tanskassa, Ruotsissa ja Norjassa. Suomalaisnuoret sijoittuivat kunta- ja

Kuvio 3 Suomalaisoppilaiden asenne Euroopan unionia kohtaan (%)

Taulukko 16 Luottamus Euroopan komissioon ja Euroopan parlamenttiin 2016 ja 2009 (%)

Maat	Euroopan komissio			Euroopan parlamentti		
	2016	2009	Muutos	2016	2009	Muutos
Alankomaat	70			71		
Belgia (FI)	71	52	19	73	54	19
Bulgaria	66	60	6	69	63	6
Italia	75	75	0	75	79	-4
Kroatia	65			68		
Latvia	66	49	17	68	51	17
Liettua	80	66	14	82	70	12
Malta	70	61	9	72	62	10
Ruotsi	73	66	7	75	69	6
Slovenia	63	59	4	64	58	6
Suomi	79	70	9	80	72	8
Tanska	71	60	11	75	63	12
Viro	64	54	10	68	58	10
Kaikki maat	70			72		
Maat 2016 ja 2009	71	61	10	73	63	10
<i>Otanta puutteellinen:</i>						
Saksa	72			73		

Tilastollisesti merkitsevät erot (p<.05) on merkitty tummennetulla

Taulukko 17 Vaaleihin osallistuminen aikuisena 2016 ja 2009 (%)

Maat	Kuntavaalit			Valtiolliset vaalit			Eurovaalit		
	2016	2009	Muutos	2016	2009	Muutos	2016	2009	Muutos
Alankomaat	77			75			60		
Belgia (FI)	81	75	6	80	72	8	62	52	10
Bulgaria	84	78	6	79	69	10	65	55	10
Italia	92	91	1	90	88	2	82	78	4
Kroatia	92			88			76		
Latvia	80	81	-1	78	77	1	63	62	1
Liettua	88	88	0	88	88	0	70	58	12
Malta	81	81	0	85	86	-1	69	60	9
Norja	91	87	5	91	86	5			
Ruotsi	89	81	8	93	85	8	77	63	14
Slovenia	82	79	3	82	81	1	47	43	4
Suomi	86	85	1	87	85	2	64	53	11
Tanska	89	80	9	94	89	5	77	54	23
Viro	81	78	3	77	73	4	35	30	5
Kaikki maat	85			85			65		
Maat 2016 ja 2009	85	82	3	85	82	3	65	55	9
<i>Otanta puutteellinen:</i>									
Saksa	61			72			61		

Tilastollisesti merkitsevät erot (p<.05) on merkitty tummennetulla

valtiollisissa vaaleissa äänestysvarmuudessa hieman kaikkien maiden keskiarvon yläpuolelle. Äänestysvarmuus kunta- ja valtiollisissa vaaleissa kasvoi vuodesta 2009 vuoteen 2016 keskimäärin kolme prosenttiyksikköä. Suhteellisesti eniten kasvua oli kuntavaaleissa Tanskassa ja Ruotsissa sekä valtiollisissa vaaleissa Bulgariassa, Belgiassa ja Ruotsissa. Suomalaisnuorilla äänestysvarmuuden kasvu oli hiukan alle kaikkien maiden keskiarvon.

Eurovaaleihin arveli aikuisena varmasti tai luultavasti osallistuvansa kaksi kolmasosaa oppilaista. Suhteellisesti eniten tulevia eurovaaleissa äänestäjiä oli Italiassa, Ruotsissa ja Tanskassa. Suomalaisnuoret sijoittuivat hieman kaikkien maiden keskiarvon alapuolelle. Äänestysvarmuus eurovaaleissa kasvoi vuodesta 2009 vuoteen 2016 keskimäärin yhdeksän prosenttiyksikköä. Suhteellisesti eniten kasvua oli Tanskassa. Seuraavina tulivat Ruotsi, Liettua ja Suomi (11 %).

Euroopan tulevaisuus

Nuorten näkemystä Euroopan tulevaisuudesta tiedusteltiin seuraavasti: **"Alla on joukko väittämiä, joissa hahmotellaan Euroopan mahdollista tulevaisuutta. Miltä Eurooppa todennäköisesti näyttää 10 vuoden päästä?"**

- **Euroopan maat tekevät keskenään nykyistä tiiviimpää yhteistyötä.** *
- **Koko Euroopassa vallitsee nykyistä suurempi rauha.** *
- **Terrorismi on nykyistä suurempi uhka kaikkialla Euroopassa.** **
- **Intian, Kiinan ja Yhdysvaltain kaltaiset Euroopan ulkopuoliset mahdit vaikuttavat Eurooppaan nykyistä voimakkaammin.** **
- **Talous on nykyistä heikompi kaikissa Euroopan maissa.** **
- **Ilma ja vesi ovat Euroopassa nykyistä vähemmän saastuneita.** *
- **Euroopassa on enemmän köyhyyttä ja työttömyyttä.** **
- **Demokratia on voimistunut nykyisestään kaikkialla Euroopassa.** *

**) mukana myönteistä näkemystä kuvaavassa skaalamuuttujassa (Cronbachin alfa = 0,64)*

**) mukana kielteistä näkemystä kuvaavassa skaalamuuttujassa (Cronbachin alfa = 0,62)*

Vastausvaihtoehdot olivat "hyvin todennäköistä", "todennäköistä", "epätodennäköistä", "hyvin epätodennäköistä". Ensimmäisen skaalamuuttujan arvoa (skaalapistemäärää)

tulkitaan siten, että mitä suurempi arvo sitä myönteisempi on ollut näkemys Euroopan tulevaisuudesta. Toisen skaalamuuttujan arvoa tulkitaan siten, että mitä suurempi arvo sitä vähemmän kielteinen, pessimistinen, on ollut näkemys Euroopan tulevaisuudesta.

Taulukossa 18 on skaalapisteiden keskiarvot ja niiden oppilaiden prosenttiosuus, jotka pitivät Euroopan tulevaisuudesta esitettyjä myönteisiä näkymiä todennäköisenä tai hyvin todennäköisenä.

Skaalapistemäärällä mitattuna olivat myönteisimmät odotukset Euroopan tulevaisuudesta maltalaisilla nuorilla. Suomalaisnuoret sijoittuivat hieman kaikkien maiden keskiarvon yläpuolelle. Maiden välinen vaihtelu oli vähäistä.

Myönteisistä odotuksista todennäköisimpänä pidettiin Euroopan maiden nykyistä tiiviimpää yhteistyötä. Näin tilanteen kokivat etenkin tanskalaiset, suomalaiset (91 %), norjalaiset ja liettualaiset nuoret. Suhteessa vähiten yhteistyön tiivistymiseen uskovia oli slovenialaisissa nuorissa.

Toiseksi todennäköisimpänä pidettiin demokratian voimistumista kaikkialla Euroopassa. Näin ajattelivat etenkin tanskalaiset ja suomalaiset (84 %) nuoret. Suhteellisesti vähiten demokratian vahvistumiseen uskovia oli bulgarialaisissa ja kroatialaisissa nuorissa.

Nykyistä suuremman rauhan koko Euroopassa näki vallitsevan vajaa kaksi kolmasosaa oppilaista. Suurempaa rauhaa todennäköisenä pitäviä oli eniten italialaisissa ja alankomaalaisissa nuorissa sekä vähiten slovenialaisissa ja latvialaisissa nuorissa. Suomalaisnuorista kaksi kolmasosaa piti nykyistä suuremman rauhan vallitsemista Euroopassa todennäköisenä.

Vajaa puolet oppilaista arveli ilman ja veden olevan nykyistä vähemmän saastuneita. Tätä mieltä olivat etenkin tanskalaiset, suomalaiset (52 %), maltalaiset ja alankomaalaiset nuoret. Suhteessa vähiten ilman ja veden puhdistumista todennäköisenä pitäviä oli kroatialaisissa, slovenialaisissa ja liettualaisissa nuorissa. Suomalaisnuorten näkemykset Euroopan tulevaisuuden myönteisistä odotuksista olivat kaiken kaikkiaan keskimääräistä valoisammat.

Taulukossa 19 on skaalapisteiden keskiarvot ja niiden oppilaiden prosenttiosuus, jotka pitivät Euroopan tulevaisuudesta esitettyjä kielteisiä näkymiä todennäköisenä tai hyvin todennäköisenä.

Skaalapistemäärällä mitattuna vähiten kielteisiä odotuksia Euroopan tulevaisuudesta oli tanskalaisilla ja liettu-

Taulukko 18 Oppilaiden myönteiset odotukset Euroopan tulevaisuudesta maittain (skaalapistemäärä ja %)

Maat	Piste-keskiarvo	Euroopan maat tekevät keskenään nykyistä tiiviimpää yhteistyötä	Koko Euroopassa vallitsee nykyistä suurempi rauha	Ilma ja vesi ovat Euroopassa nykyistä vähemmän saastuneita	Demokratia on voimistunut nykyisestäään kaikkialla Euroopassa
Alankomaat	51	89	73	52	79
Belgia (FI)	49	86	64	43	79
Bulgaria	49	80	59	50	64
Italia	50	88	76	47	79
Kroatia	49	80	61	34	71
Latvia	49	85	57	47	73
Liettua	50	90	59	41	78
Malta	53	87	69	52	81
Norja	50	90	62	50	82
Ruotsi	51	86	67	48	82
Slovenia	48	79	49	40	74
Suomi	51	91	67	52	84
Tanska	51	92	71	57	88
Viro	49	87	62	42	76
Kaikki maat	50	86	64	47	78
<i>Otanta puutteellinen:</i>					
Saksa	48	74	52	43	75

Taulukko 19 Oppilaiden kielteiset odotukset Euroopan tulevaisuudesta maittain (skaalapistemäärä ja %)

Maat	Piste-keskiarvo	Terrorismi on nykyistä suurempi uhka kaikkialla Euroopassa	Euroopan ulkopuoliset mahdit vaikuttavat Eurooppaan nykyistä voimakkaammin	Talous on nykyistä heikompi kaikissa Euroopan maissa	Euroopassa on enemmän köyhyyttä ja työttömyyttä
Alankomaat	51	68	64	37	43
Belgia (FI)	49	73	67	43	55
Bulgaria	51	62	57	46	59
Italia	47	77	77	52	64
Kroatia	51	69	50	39	53
Latvia	51	63	66	44	52
Liettua	52	61	69	38	44
Malta	48	77	65	50	59
Norja	50	63	69	49	57
Ruotsi	51	60	71	37	49
Slovenia	47	75	73	50	67
Suomi	50	67	69	45	47
Tanska	52	68	79	30	36
Viro	50	67	69	42	49
Kaikki maat	50	68	67	43	52
<i>Otanta puutteellinen:</i>					
Saksa	50	75	54	43	52

alaisilla nuorilla sekä eniten slovenialaisilla ja italialaisilla nuorilla. Suomalaisnuoret sijoittuivat kaikkien maiden keskiarvoon.

Kielteisistä näkymistä todennäköisimpänä pidettiin terrorismin nykyistä suurempaa uhkaa kaikkialla Euroopassa. Suhteessa eniten näin tulevaisuuden näkeviä oli italialaisissa, maltalaisissa ja slovenialaisissa nuorissa sekä vähiten ruotsalaisissa, liettualaisissa, bulgarialaisissa, latvialaisissa ja norjalaisissa nuorissa. Suomalaisnuorista kaksi kolmasosaa piti terrorismin nykyistä suurempaa uhkaa Euroopassa todennäköisenä.

Seuraavaksi todennäköisimpänä kielteisenä näkymänä pidettiin sitä, että Intian, Kiinan ja Yhdysvaltain kaltaiset Euroopan ulkopuoliset mahdit vaikuttavat Eurooppaan nykyistä voimakkaammin. Näin ajattelevia oli suhteessa eniten tanskalaisissa ja italialaisissa nuorissa sekä vähiten kroatialaisissa ja bulgarialaisissa nuorissa. Suomalaisnuorista hieman yli kaksi kolmasosaa piti todennäköisenä ulkopuolisten mahtien nykyistä voimakkaampaa vaikutusta.

Eurooppalaisista nuorista puolet piti todennäköisenä köyhyyden ja työttömyyden kasvua. Näin ajattelivat etenkin slovenialaiset ja italialaiset nuoret. Köyhyyden ja työttömyyden kasvuun suhteessa vähiten uskovia oli tanskalaisissa nuorissa. Suomalaisnuorista vajaa puolet näki köyhyyden ja työttömyyden kasvavan Euroopassa.

Talouden arveli olevan nykyistä heikomman kaikissa Euroopan maissa 43 prosenttia oppilaista. Suhteessa eniten tulevaisuuden näin näkeviä oli italialaisissa, maltalaisissa ja slovenialaisissa nuorissa sekä vähiten tanskalaisissa nuorissa. Suomalaisnuorista 45 prosenttia piti talouden heikkenemistä tulevaisuudessa kaikissa Euroopan maissa todennäköisenä. Suomalaisnuorten näkemykset Euroopan tulevaisuuden kielteisistä näkymistä olivat kaikkienensa lähellä kaikkien maiden keskiarvoa.

Nuorten oma tulevaisuus

Nuorilta pyydettiin käsitystä myös siitä, miltä heidän oma tulevaisuutensa näyttää. Kysymys oli seuraava: **"Alla on joukko väittämiä, jotka koskevat elämäsi tulevaisuudessa. Kuinka todennäköisenä pidät, että tulevaisuutesi on tällainen?"**

- Löydän vakituisen työn.
- Taloudellinen tilanteeni tulee olemaan parempi kuin vanhempieni.
- Löydän työn, josta pidän.
- Minulla tulee olemaan mahdollisuus matkustaa ulkomaille lomalle.
- Tulen ansaitsemaan riittävästi rahaa voidakseni perustaa perheen.

Vastausvaihtoehdot olivat "hyvin todennäköistä", "todennäköistä", "epätodennäköistä", "hyvin epätodennäköistä". Taulukossa 20 on niiden oppilaiden prosenttiosuus, jotka pitivät heidän omasta tulevaisuudestaan esitettyjä näkymiä todennäköisenä tai hyvin todennäköisenä.

Oppilailla oli pääosin myönteiset odotukset tulevaisuudestaan. Maiden välinen vaihtelu oli myös vähäistä. Pääosa oppilaista piti todennäköisenä sitä, että tulee ansaitsemaan riittävästi rahaa voidakseen perustaa perheen. Suomalaisnuorista näin ajatteli 96 prosenttia. Vakituisen työn uskoi löytävänsä 95 prosenttia eurooppalaisista nuorista keskimäärin ja suomalaisnuorista 97 prosenttia. Työn, josta pitää, uskoi löytävänsä keskimäärin 91 prosenttia oppilaista ja suomalaisista 94 prosenttia.

Oppilaista keskimäärin 89 ja suomalaisoppilaista 93 prosenttia piti todennäköisenä, että hänellä tulee olemaan mahdollisuus matkustaa ulkomaille lomalle. Selvästi vähiten näin tulevaisuuden näkeviä oli kroatialaisissa oppilaissa.

Hieman muita väittämiä alhaisempia prosenttiosuuksia oli väittämään "Taloudellinen tilanteeni tulee olemaan parempi kuin vanhempieni". Näin ajattelevia oli oppilaita keskimäärin 78 ja suomalaisoppilaista 76 prosenttia. Vähiten näin tulevaisuutensa näkeviä oli belgialaisissa ja ruotsalaisissa nuorissa sekä eniten latvialaisissa ja liettualaisissa nuorissa.

Suomalaisnuorten käsitys omasta tulevaisuudestaan oli kaiken kaikkiaan hieman myönteisempi kuin eurooppalaisten nuorten keskimäärin.

Taulukko 20 Oppilaiden odotukset omasta tulevaisuudestaan maittain (%)

Maat	Löydän vakituisen työn	Taloudellinen tilanteeni tulee olemaan parempi kuin vanhempieni	Löydän työn, josta pidän	Minulla tulee olemaan mahdollisuus matkustaa ulkomaille lomalle	Tulen ansaitsemaan riittävästi rahaa voidakseni perustaa perheen
Alankomaat	97	71	96	96	98
Belgia (FI)	98	68	94	96	98
Bulgaria	92	84	86	81	90
Italia	92	81	89	79	95
Kroatia	90	76	84	74	94
Latvia	96	87	90	89	95
Liettua	97	86	91	90	97
Malta	93	85	89	88	92
Norja	98	75	97	96	97
Ruotsi	96	68	89	92	96
Slovenia	92	71	88	80	95
Suomi	97	76	94	93	96
Tanska	98	84	98	97	98
Viro	95	84	93	89	95
Kaikki maat	95	78	91	89	96
<i>Otanta puutteellinen</i>					
Saksa	97	74	94	87	96

Yhteenveto

Tämä Eurooppa-raportti on osa kansainvälistä Nuorten yhteiskunnallisten tietojen, osallistumisen ja asenteiden tutkimusta (International Civic and Citizenship Education Study, ICCS 2016). Sen tavoitteena on ollut selvittää, millaiset valmiudet nuorilla on toimia aktiivisina kansalaisina 21. vuosisadan yhteiskunnassa.

ICCS-tutkimuksen Eurooppa-arvioinnin tavoitteena oli selvittää eräitä yhteiskunnallisen kasvatuksen ja opetuksen eurooppalaisia erityispiirteitä. Tällaisia olivat muun muassa eurooppalainen identiteetti, vapaa liikkuvuus ja maahanmuutto Euroopassa, yhteistyö Euroopassa ja Euroopan tulevaisuus. Tämä alueellinen arviointi toteutettiin Venäjää lukuun ottamatta kaikissa ICCS-tutkimukseen osallistuneissa kuudessatoista eurooppalaisessa maassa. Arviointi toteutettiin lomakekyselynä samaan aikaan kuin muukin ICCS-tutkimukseen liittyvä tiedonkeruu. Arviointiin osallistui noin 53000 kahdeksannen vuosiluokan oppilasta keväällä 2016.

Suomalaisnuoret kokevat olevansa eurooppalaisia

Arviointiin osallistuneiden nuorten eurooppalainen identiteetti oli vahva ja maiden välinen vaihtelu oli kohtalaisen vähäistä. Keskimääräisesti vahvin eurooppalainen identiteetti oli suomalaisilla, kroatialaisilla, norjalaisilla ja slovenialaisilla nuorilla sekä heikoin latvialaisilla nuorilla. Vuoteen 2009 verrattuna oli eurooppalainen identiteetti vahvistunut kaikissa maissa, eniten Maltalla, Suomessa, Liettussa, Tanskassa ja Ruotsissa.

Jo vuoden 2009 ICCS-tutkimuksessa pääosa suomalaisnuorista koki olevansa osa Eurooppaa, omaavansa eurooppalaisen identiteetin. Vuoteen 2016 tultaessa oli asiasta täysin samaa mieltä olevien osuus vielä selvästi kasvanut, eurooppalainen identiteetti vahvistunut. Sukupuolen suhteen ei eroja ollut, kuten ei myöskään vuonna 2009.

Koulussa on saatu tietoa Euroopasta

Eurooppaa koskevia tiedonsaantimahdollisuuksia koulussa oli kokonaisuutena tarkastellen ollut eniten Liettussa, Italiassa, Tanskassa, Suomessa ja Norjassa. Vähiten mahdollisuuksia oli ollut Belgiassa, Maltalla ja Alankomaissa. Eniten oli koettu saadun tietoa Euroopan historiasta ja vähäisemmässä määrin muiden Euroopan maiden taloudellisiin, yhteiskunnallisiin ja poliittisiin kysymyksiin liittyvistä asioista. Suomalaisnuoret olivat tiedonsaannin määrässä kaikissa aiheissa eurooppalaisen keskiarvon yläpuolella.

Nuoret kannattavat vapaata liikkuvuutta Euroopassa

Pääosa eurooppalaisista nuorista kaikissa maissa kannatti vapaata liikkuvuutta Euroopassa työn perässä. Suomalaisnuorista suhteellisesti useampi kuin muiden maiden nuorista oli tällä kannalla.

Tarkasteltaessa oppilaiden asennetta liikkuvuuden rajoituksiin löytyi jo enemmän vaihtelua maiden välille. Oppilaista keskimäärin vajaa kaksi kolmasosaa, suoma-

laisista vajaa puolet, oli sitä mieltä, että Euroopan maiden kansalaisten tulisi saada työskennellä toisessa Euroopan maassa vain, jos heidän taitojaan tarvitaan siellä. Keskimäärin kolmasosa oppilaista, suomalaisista viidesosa, oli sitä mieltä, että Euroopan maiden kansalaisten, jotka haluavat työskennellä toisessa maassa, tulisi saada vastaanottaa vain niitä töitä, mitä kukaan tuossa maassa ei halua tehdä. Pojista suhteellisesti useampi kuin tytöistä kannatti vapaan liikkuvuuden rajoituksia. Suomalaisnuorilla erot olivat suurimpia. Tosin on todettava, että liikkuvuuden rajoitusten kannatus yleensäkin oli suomalaispoikien keskuudessa tutkimuksessa mukana olleista maista alhaisimpia.

Nuorten asenteet maahanmuuttajien oikeuksia kohtaan ovat myönteisiä

Nuorten asenteet maahanmuuttajien oikeuksia kohtaan olivat kaikissa maissa myönteisiä. Maiden välinen vaihtelu oli sekä vuonna 2016 että vuonna 2009 vähäistä. Muutos vuodesta 2009 vuoteen 2016 oli keskimäärin hieman kielteiseen suuntaan. Myönteisimmin maahanmuuttajien oikeuksiin asennoituivat vuonna 2016 ruotsalaiset ja norjalaiset sekä kielteisemmin latvialaiset nuoret. Vuodesta 2009 vuoteen 2016 olivat nuorten asenteet muuttuneet myönteisemmiksi Norjassa ja Belgiassa. Suurin muutos myönteiseen suuntaan oli norjalaisilla ja kielteiseen suuntaan bulgarialaisilla ja latvialaisilla nuorilla.

Suomalaisnuorten asennoituminen oli vuonna 2016 lähellä kaikkien maiden keskiarvoa. Vuoteen 2009 verrattuna eivät suomalaisnuorten asenteet maahanmuuttajien oikeuksia kohtaan olleet muuttuneet. Näin siitähän huolimatta, että syksyn 2015 suuri pakolaisaalto Eurooppaan kosketti myös Suomea. Keskustelu pakolaisten olemisen oikeutuksesta, oikeuksista ja velvollisuuksista oli sosiaalisessa mediassa ajoittain raivokasta tutkimuksen toteutusajankohtana eli keväällä 2016.

Pääosassa maita tyttöillä ja maahanmuuttajataustaisilla oppilailta oli myönteisempi asenne maahanmuuttajien oikeuksia kohtaan kuin pojilla ja ei-maahanmuuttajataustaisilla oppilailta. Suomalaistyttöillä ja pojilla ero oli suurin. Myös vuoden 2009 tutkimuksessa oli tyttöjen asenne myönteisempi kuin poikien.

Nuoret kannattavat eurooppalaista yhteistyötä

Pääosa eurooppalaisista nuorista antoi tukensa Euroopan maiden yhteistyölle. Maiden välinen hajonta oli varsin vähäistä. Suhteellisesti eniten kannatusta eurooppalainen yhteistyö sai Kroatiassa. Suomalaisnuorten kannatusluku oli hieman alle kaikkien maiden keskiarvon. Suomalaisnuorten asenteessa eurooppalaiseen yhteistyöhön ei ollut eroa tyttöjen ja poikien välillä.

Nuorten asenne Euroopan unioniin on myönteinen

Myös nuorten asenne Euroopan unioniin oli myönteinen ja maiden välinen hajonta oli vähäistä. Myönteisimmin Euroopan unioniin suhtautuivat maltalaiset, kroatialaiset ja liettualaiset nuoret sekä kielteisimmin latvialaiset ja tanskalaiset nuoret. Suomalaisnuoret sijoittuivat kaikkien maiden keskiarvoon.

Asennetta Euroopan unioniin luotaaviin väittämiin täysin samaa mieltä olevien prosentuaalinen osuus ei ollut kovin korkea. Pääosin – kaksi kolmasosaa – oltiin samaa mieltä. Eniten samaa mieltä olivat suomalaisnuoret siitä, että EU on hyväksi, koska mailla on yhteisiä lakeja ja säädöksiä, että EU tekee Euroopasta turvallisen paikan elää ja että EU takaa ihmisoikeuksien kunnioittamisen kaikkialla Euroopassa. Suomalaispoikien asenne Euroopan unioniin oli myönteisempi kuin tyttöjen.

Nuorista runsas kaksi kolmasosaa oppilaista luotti sekä Euroopan komissioon että Euroopan parlamenttiin. Suhteessa eniten luottamusta oli Liettuassa ja Suomessa sekä vähiten Sloveniassa, Virossa ja Kroatiassa. Vuodesta 2009 vuoteen 2010 luottamus kasvoi keskimäärin 10 prosenttiyksikköä. Suhteessa eniten kasvua oli Belgiassa, Latviassa, Liettuassa ja Tanskassa sekä vähiten Italiassa ja Sloveniassa. Suomalaisnuorilla luottamuksen kasvu oli lähellä kaikkien maiden keskiarvoa.

Eurovaaleihin arveli aikuisena varmasti tai luultavasti osallistuvansa kaksi kolmasosaa nuorista. Suhteellisesti eniten tulevia eurovaaleissa äänestäjiä oli Italiassa, Ruotsissa ja Tanskassa. Suomalaisnuoret sijoittuivat hieman kaikkien maiden keskiarvon alapuolelle. Äänestysvarmuus eurovaaleissa kasvoi vuodesta 2009 vuoteen 2016 keskimäärin yhdeksän prosenttiyksikköä. Suhteellisesti eniten kasvua oli Tanskassa. Seuraavina tulivat Ruotsi, Liettua ja Suomi.

Nuoret näkevät Euroopan tulevaisuuden valoisana

Euroopan tulevaisuudesta oppilaille esitetyistä myönteisistä näkymistä todennäköisimpänä pidettiin Euroopan maiden nykyistä tiiviimpää yhteistyötä. Toiseksi todennäköisimpänä pidettiin demokratian voimistumista kaikkialla Euroopassa. Suomalaisnuoret pitivät Euroopan tulevaisuuden myönteisiä näkymiä hieman keskimääräistä todennäköisempinä.

Euroopan tulevaisuuden kielteisistä näkymistä todennäköisimpänä pidettiin terrorismin nykyistä suurempaa uhkaa kaikkialla Euroopassa. Seuraavaksi todennäköisimpänä kielteisenä näkymänä pidettiin sitä, että Euroopan ulkopuoliset mahdit vaikuttavat Eurooppaan nykyistä voimakkaammin. Suomalaisnuoret pitivät Euroopan tulevaisuuden kielteisiä näkymiä osapuulleen samassa määrin todennäköisinä kuin eurooppalaiset nuoret keskimäärin.

Nuoret näkevät omankin tulevaisuutensa valoisana

Nuorilla oli pääosin myönteiset odotukset omasta tulevaisuudestaan. Maiden välinen vaihtelu oli myös vähäistä. Pääosa nuorista piti todennäköisenä sitä, että löytää vakituisen työn, josta pitää ja että tulee ansaitsemaan riittävästi rahaa voidakseen perustaa perheen. Suomalaisnuorten käsitys omasta tulevaisuudestaan oli kaiken kaikkiaan hieman myönteisempi kuin eurooppalaisten nuorten keskimäärin.

Lopuksi

Jos Euroopan tulevaisuutta yhtenäistyvä Eurooppa pidetään tärkeänä ja merkityksellisenä tavoitteena ja jos se on keväällä 2016 ICCS-tutkimukseen osallistuneista nuorista kiinni, niin ei syytä huoleen. Nuorten eurooppalainen identiteetti on vahvistunut, nuoret kannattavat eurooppalaista yhteistyötä ja kansalaisten vapaata liikkuvuutta työn perässä, nuorten asenteet maahanmuuttajien oikeuksia kohtaan ovat myönteiset, nuorten asenne Euroopan unioniin on myönteinen ja sekä Euroopan että oma henkilökohtainen tulevaisuus nähdään valoisana.